

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ (Β.Κ. Σταθάκη)	169
* Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Β΄) (Καθηγ. Παναγ. Γ. Νικολοπούλου)	174
* 21ος (Ποίημα Ε.Λ.Κ.)	180
* Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ (Καθηγ. Άθ. Β. Άδραμίδη)	181
* Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΙΚΗΣ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ (Έλένης Λυκούρη-Λαζάρου)	185
* ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ: ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟ (Ιωάν. Κ. Τσέντου)	190
* ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΘΡΑΚΗ (Πανορμίτη)	194
* ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε)	196
* ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	199

ΕΤΟΣ 64οv

ΙΟΥΝΙΟΣ 2001

ΑΡΙΘ. 622

ΔΡΧ. 250

ΓΙΑ ΕΝΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΚΑΙ ΩΦΕΛΙΜΟ
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ

ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΠΑΡΑΜΥΘΙ Ν' ΑΡΧΙΝΗΣΗ

*

ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ

*

ΕΤΣΙ ΛΕΕΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

*

ΤΟ ΩΔΕΙΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

*

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ

*

ΘΥΣΙΑ ΚΑΙ ΔΟΞΑ

*

ΟΙ ΜΙΚΡΟΙ ΑΣΥΝΟΡΟΙ ΚΟΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

*

ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΟΥ ΑΝΟΙΞΗ

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 64ον

ΙΟΥΝΙΟΣ 2001

Άριθ. 622

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

Α'

Ἄπο τὰ σημαντικώτερα ἱστορικά γεγονότα στήν παγκόσμια καί εἰδικώτερα στήν εὐρωπαϊκὴ ἱστορία στοῦ δεύτερο ἡμισυ τοῦ ἀπερχόμενου αἰώνα εἶναι ἡ πορεία τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν ἐνοποίησίν των. Οἱ παλαιῆς μεταξὺ των ἀντιθέσεις ποὺ ὀδήγησαν στοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 20ου αἰώνα, κυρίως μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ἢ ἐπὶ τέσσαρες καὶ πλέον δεκαετίες μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο διαίρεση τῶν κρατῶν αὐτῶν σὲ δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα φαίνεται νὰ ἔχουν ξεπεραστεῖ καὶ μία προοπτικὴ γιὰ μελλοντικὴ εἰρήνην στὸν εὐρωπαϊκὸν ὄχι χωρὸν χαράζει, μὲ θλιθερὴ ἐξαίρεση τὰ πολεμικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνόδευσαν τὸν διαμελισμὸ τῆς πρώην Γιουγκοσλαβίας.

Ἡ ἰδέα τῆς Πανευρώπης, ἢ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνες ἐκυρορεῖτο ἄλλοτε ἀφανῶς καὶ ἄλλοτε ἐμφανέστερα, εἰσήλθε σὲ φάση σταδιακῆς ἐφαρμογῆς τὶς τελευταῖες δεκαετίες, μετὰ τὴν μεγαλύτερη στήν ἱστορία πολεμικὴ καταστροφὴ καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς, ποὺ συνεπάγεται ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος.

Ἡ Εὐρώπη -τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία- δὲν ἦταν γνωστὴ σὲ ὅλη τῆς τὴν σημερινὴ ἔκταση κατὰ τὴν ἑλληνικὴ καὶ ρωμαϊκὴ

ἀρχαιότητα. Στὴν σύγχρονη ὁμως πανευρωπαϊκὴ κίνηση τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα προσέδωσε τὸ στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος καθὼς καὶ τὴν θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ τάση τῶν πολιτειῶν πρὸς τὴν ἔνωση εἴτε ὑπὸ τὴν συμπτωματικὴ μορφή τῶν Ἀμφικτυονῶν, εἴτε ὑπὸ τὸ μονιμώτερο σχῆμα τῶν Συμπολιτειῶν, ἢ δὲ Ρώμῃ τὸν ἀπαραίτητο συνεκτικὸν δεσμὸν τοῦ Δικαίου ἐντὸς τῆς Αὐτοκρατορίας μᾶλλον παρὰ τῆς Κοινοπολιτείας.

Ἐπὶ τῆς τότε γνωστῆς Εὐρώπης διεδόθη κατόπιν τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, μεταφραζόμενον στήν κοινὴ ζωὴ λαῶν καὶ ἀτόμων στὶς ἀρχές τῆς δημοκρατικῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρώπινης συνειδήσεως. Ἦταν λοιπὸν φυσικὸ κατὰ τὸν Μεσαίωνα νὰ ἐμφανισθοῦν διάφορα σχέδια πανευρωπαϊκῆς ἐνώσεως ὑπὸ ἐνιαῖα Σύνοδο καὶ μὲ διεθνή διαιτησίαν καὶ μὲ ἀνώτατη προσφυγὴ στὴν Ἁγία Ἔδρα.

Στοὺς μετέπειτα αἰῶνες, μὲ τὴν ἀνακάλυψη καὶ τῶν ἄλλων ἠπειρῶν ἢ Εὐρώπῃ συνειδητοποιεῖ τὴν πραγματικὴ τῆς θέσης μέσα στὸν ἀνθρώπινο κόσμον. Ἐξ ἄλλου μὲ τὴν ἀφύπνιση τῆς σύγχρονης ἰδέας τοῦ ἔθνους, οἱ ἡγεμόνες τῶν διαμορφουμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη ἐνὸς κώδικος, ὁ ὁποῖος νὰ καθορίζει τὶς μεταξὺ των σχέσεις, αὐτοῦ ποὺ ἔκτοτε ἀπεκλήθη Διεθνὲς Δίκαιον.

Υπό την επίδραση αὐτῶν τῶν ιδεῶν ὁ Σουλλύ, ὑπουργὸς τοῦ Ἐρρίκου Δ' τῆς Γαλλίας (ΙΣΤ' αἰὼν) προτείνει τὴν κατανομὴ τῆς Εὐρώπης δυτικὰ τῆς Ρωσικῆς καὶ Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας σὲ δεκαπέντε ἴσα κυρίαρχα κράτη ὑπὸ τὴν πληρεξούσιον αἰγίδα ἐνὸς «Χριστιανικωτάτου Συμβουλίου» καὶ μὲ κοινὸν εὐρωπαϊκὸ στρατὸ καὶ μὲ στόχο, μεταξύ τῶν ἄλλων, τὸν ἐκχριστιανισμὸ τῶν Τούρκων ἢ τὴν ἐκτόπιση τῶν ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο.

Μετὰ ἀπὸ μερικὲς δεκαετίες ὁ ἀββᾶς Σαιν Πιερ ὑποδεικνύει τὸν τρόπο παγιώσεως διαρκoῦς εἰρήνης, τὴν διηνεκῆ μεταξύ τῶν ἡγεμόνων συμμαχία, τὴν ὑποταγὴ αὐτῶν στὶς ἀποφάσεις μιᾶς κοινῆς Γερουσίας, τὴν συμβολὴ ὅλων αὐτῶν στὶς δαπάνες τῆς συμμαχίας καὶ τὴν ὁμαδικὴ παρέμβαση τῶν κατὰ τοῦ παρασπονδοῦντος. Ἀργότερα πάλιν ὁ Μοντεσκιε ἀποφαίνεται ἐπιγραμματικὰ ὅτι «ἡ Εὐρῶπη ἀποτελεῖ ἐνιαῖο κράτος συγκείμενο ἀπὸ πολλὰς ἐπαρχίας» καὶ προτείνει ὡς δεσμὸ μεταξύ τῶν τοῦς δεσμοὺς στοὺς ὁποίους ἐστηρίζοντο οἱ ἀρχαῖες συμπολιτεῖες, ὁ δὲ Μπένταμ στηρίζει τὸ εὐρωπαϊκὸ οἰκοδόμημα στὸν περιορισμὸ τῶν ἐξοπλισμῶν, στὴν διεθνή διαιτησία καὶ στὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου.

Ὁ 19ος αἰώνας μὲ τὴν ἐπικράτηση τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων προβάλλει τὴν ἐννοία τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, διαψεύδει τὶς ὁμοσπονδιακὰς προβλέψεις τοῦ Καντ καὶ μόνον στὴν φαντασία τῶν ρωμαντικῶν ἐπιτρέπει πανευρωπαϊκὰ ὄνειρα, ὅπως τοῦ ἰταλοῦ ποιητῆ Μαντζίνι, τοῦ γάλλου ἱστορικοῦ Μισελὲ καὶ τοῦ Βίκτορα Οὐγκώ.

Ἐκ παραλλήλου δημιουργεῖται, ἰδίως εἰς τὸ νεαρὸ τότε σοσιαλιστικὸ κίνημα μία πολιτικὴ φιλοσοφία δεοντολογικῆς ὁμοσπονδιακῆς ἐνώσεως τῆς Εὐρώπης (Proudron καὶ Marx) ὑπὸ τὴν προλεταριακὴ ὀργάνωση καὶ πνοή τῶν λαῶν κατὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ δευτέρου.

Ἀπὸ τὸ 1870 ὅμως ἡ Εὐρῶπη εἰσέρχεται πλέον στὴν περίοδο τῶν πολέμων ἢ τῶν

διαλειμμάτων αὐτῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπικρατεῖ ἡ ἐνοπλος εἰρήνη. Ἐχρειάσθηκε ἡ τρομακτικὴ καταστροφὴ τῶν δύο παγκόσμιων συγκρούσεων τοῦ 1914 - 18 καὶ 1939 - 45 γιὰ νὰ γίνῃ εὐρύτερα ἀντιληπτὸ ὅτι ἐπρόκειτο οὐσιαστικὰ γιὰ μεγάλους ἐμφυλίους πολέμους καὶ ὅτι ἀπειλουμένης τῆς ὑποστάσεως τῆς Εὐρώπης ἐπεβάλετο ἡ ἔνωση τῶν κρατῶν τῆς, ὄχι ὑπὸ τὸ σκῆπτρο ἐνὸς ἐπίδοξου κοσμοκράτορα, ὅπως ὁ Καῖσαρ, ὁ Ναπολεὼν ἢ ὁ Χίτλερ ἀλλὰ μὲ τὴν συγκατάθεση τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια αὐτῶν.

Β'

Στὴν ἐποχὴ τοῦ μεσοπολέμου τὴν πανευρωπαϊκὴν ἰδέαν ὑποστήριξαν ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς Ἀριστείδης Μπριάν, ἐνῶ ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς λογισῆς ὁ Γάλλος ποιητῆς Paul Valery ὀρίζει τὴν οὐσία τῆς Εὐρώπης μὲ ἓναν τρόπο, ποῦ θὰ μείνῃ κλασικὸς* καὶ λίγα χρόνια ἀργότερα ἓνας ἄλλος ποιητῆς ὁ Saint John Perse εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ πρώτου κειμένου, τὸ ὁποῖο συζητήθηκε στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν στὴν Γενεύη καὶ ἀφοροῦσε στὴν δημιουργία ἐνὸς πρώτου μορφώματος συνεργασίας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Πρὶν ὅμως ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις τὸ ἔτος 1923 εἶχε προηγηθεῖ ἡ πρωτοβουλία τοῦ ἐν μέρει ἐλληνικῆς καταγωγῆς Κουντενχόδε - Καλλέργη, ἐνὸς ἰδιώτη μεγάλης παιδείας καὶ ἀκατάβλητης ψυχικῆς δυνάμεως, ὁ ὁποῖος διεκήρυξε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐνώσεως ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν καὶ ἴδρυσε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὴν Pan-europe Union, ἡ ὁποῖα ὀργάνωσε στὴν Ἑλβετία τὸ ἔτος 1930 σχετικὸ συνέδριο. Λίγοι βέβαια τὸν ἄκουσαν καὶ μάλιστα σὲ χρόνους ποῦ ἦταν πλέον ἀργὰ γιὰ νὰ ἔχει ἀπήχηση ἡ πρωτοβουλία αὐτὴ καὶ γιὰ λόγους ποῦ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γνωστοί.

* Σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τοῦ Paul Valery ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἔχει τὶς ρίζες του στὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πνεῦμα, στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία καὶ στὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο.

Ἄν τὸ 1933 δὲν ξανακυλοῦσε ἡ Εὐρώπη σὲ ἓνα κλίμα ἀναζωπυρώσεως τῶν ἐθνικισμῶν καὶ γενικὰ στὴν πάνοπλη ἐμφάνιση ἰδεῶν ποὺ ἀπέκλειαν κάθε δυνατὴ δημοκρατικὴ συνεργασία τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἡ κίνηση τῆς Πανευρώπης ποὺ ἄρχισε τὸ 1923 καὶ εἶχε γίνῃ πλέον τὸ 1930 θέμα συζητήσεως στὴν Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν, θὰ εὐδοκιμοῦσε καὶ θὰ εἶχε πολὺ σύντομα καρποφορήσει. Δυστυχῶς ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ἀνέστειλε, ἢ ἔρρηξε στὸ περιθώριο κάθε πανευρωπαϊκὴ κίνηση.

Ἄλλὰ ἡ ἰδέα τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης ἦταν ἀπὸ τὴν γένεσή της ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἰδέα τῆς δημοκρατίας. Γι' αὐτὸ ὅταν ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσει τὴν λογικὴ πορεία, ἐκτροχιάσθηκε καὶ ἐπεκράτησε ὁ ὀλοκληρωτισμὸς ἰδίως ἀπὸ τὸ 1933, ἦταν μοιραῖο τὸ μῆνυμα τοῦ Κουντενχόδε - Καλλέργη νὰ καλυφθεῖ ἀπὸ τὰ θούρια τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ. Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ πορεία τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἰδεῶν, ποὺ τῆς δίνουν νόημα καὶ ἀξία δὲν εἶναι εὐθύγραμμη. Παρουσιάζει τέτοιες παρεκκλίσεις καὶ ἀναστροφές ποὺ καμμιά λογικὴ δὲν μπορεῖ νὰ τις ἐρμηνεύσει, ἀλλὰ ἐκ τῶν ὑστέρων ἐξηγοῦνται αἰτιοκρατικὰ ἀπὸ τὴν συνδρομὴ μερικῶν θλαπτικῶν κινήτρων, ποὺ κάποτε μέσα στὸν χρόνον συσσωρεύονται καὶ ἐξαπολύουν θύελλες.

Καὶ ἔπρεπε τὸ ἔργο τοῦ Κουντενχόδε - Καλλέργη νὰ ξαναρχίσει μετὰ τὴν λήξη τοῦ πολέμου ἐπάνω στὰ ἐρείπια καὶ στὸν θάνατο ἑκατομμυρίων Εὐρωπαίων. Εἶναι θαυμαστὸ τὸ πείσμα καὶ ὁ ζῆλος αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Εὐρωπαίου, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀπογοητεύσεις, τὶς ὁποῖες δοκίμασε, κυρίως ἀπὸ τὸ δεύτερο Παγκόσμιον πόλεμον, συνέχισε ὡς ἄλλος Σίσυφος καὶ πάλι τὴν προσπάθειά του. Μετὰ τὸ 1945 ἐνεκολλόθηκε τὴν ὅλη αὐτὴ ὑπόθεση ὁ Οὐϊστον Τσῶρτσιλ, ὁ ὁποῖος ἐξεφώνησε ἓναν ἱστορικὸν ἐπὶ τοῦ θέματος λόγον στὴν Ζυρίχη στὶς 19 Σεπτεμβρίου 1946. Ὑστερα ἀπὸ

τὸν λόγο αὐτὸν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ αἶτημα τῆς Πανευρώπης ἀνανεωμένο μεταβάλλεται σὲ πολιτικὴ πράξη. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μεταβολὴ συντελεῖται σὲ διαδοχικὲς φάσεις, ἀφοῦ εἶχαν προηγηθεῖ τὰ ἔτη 1947 - 48 πανευρωπαϊκὰ συνέδρια στὴ Χάγη, στὸ Ἰντερλάκεν, στὴν Βενετία, προκαταρκτικὰ γιὰ τὴν λήψη ὀριστικῶν ἀποφάσεων. Ἔτσι τὸ ἐπόμενο ἔτος τὸ 1949 γίνεταί τὸ πρῶτο βῆμα μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης. Μὲ μία *lex imperecta* δημιουργεῖται ἓνας πρῶτος δεσμὸς ὀρισμένων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ πλέον χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς φάσεως αὐτῆς εἶναι ὅτι κατ' αὐτὴν ἀποκλείεται ἡ ὀποιαδήποτε μεταβίβαση ἐθνικῆς κυριαρχίας σὲ μία δημιουργουμένη ὑπερεθνικὴ κυριαρχία, ἐξαιρουμένου ἴσως τοῦ Δικαστηρίου γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ ὀργανικὴ σύνθεση τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης περιελάμβανε τὴν πτέρυγα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Βουλῆς καὶ τὴν ἐξ ὑπουργῶν ἐπιτροπὴ, ὄργανα τὰ ὁποῖα ἀπέβησαν ἐργαστήρια γιὰ τὴν ἐκπόνηση πανευρωπαϊκῶν σχεδίων καὶ ἐλεύθερο βῆμα διατυπώσεως ἰδεῶν πρὸς ἐπηρεασμὸ τῶν ἐπὶ μέρους κυβερνήσεων.

Ἀκολουθεῖ ἡ δευτέρη φάση τὴν ἀνοξὴ τοῦ 1951 μὲ τὴν ἴδρυση καὶ λειτουργία τῆς Κοινοπραξίας τοῦ Ἄνθρακος καὶ τοῦ Χάλυβος μετὰ τῆς Γαλλίας, Γερμανίας, Ἰταλίας, Βελγίου, Ὀλλανδίας καὶ Λουξεμβούργου, πρὸς κοινὸν καὶ ἐνιαῖο ἔλεγχον τῆς παραγωγῆς καὶ διαθέσεως τῶν δύο αὐτῶν βασικῶν προϊόντων τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς βιομηχανίας.

Γ'

Στὴν συνέχεια ἰδρύεται ἡ Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα γιὰ νὰ λάβει μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς τὴν σημερινὴ μορφή, αὐτὸ ποὺ ὀνομάζεται Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση.

Γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὸ ποὺ ἔπρεπε, οἱ δημιουργοὶ του, ἐνῶ ἀτένιζαν σὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ τελικὸς σκοπός, ἀποφάσισαν νὰ πορευθοῦν μὲ βήματα σταδιακὰ καὶ νὰ

στρέφουν τις προσπάθειές τους κατά κύριο λόγο στο έμφικτό. Άν χρειάσθηκε τόλμη, βαθύς ανθρωπισμός και εὖρος στοχαστικό για να αναληφθούν οι πρωτοβουλίες εκείνες τοῦ 1923 και να διακηρυχθεῖ ἡ ἀνάγκη να ἐνωθεῖ ἡ Εὐρώπη, πού πέντε χρόνια πρὶν ἀλληλοεσπαράσσετο, ἄλλο τόσο θάρρος ἐχρειάζετο για να προταθοῦν και να υἱοθετηθοῦν τὸ 1948 συγκεκριμένες διεθνεῖς συμφωνίες πού να ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιο για τὴν δημιουργία τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης. Άρχισε με λίγα κράτη, ἀλλὰ εἶχε συντελεσθεῖ τὸ ἀποφασιστικό δῆμα, ἡ ἀναγνώριση μιᾶς ὑπερεθνικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία ἔχει δημιουργηθεῖ με τὴν ἐκχώρηση στοιχείων ἐθνικῆς κυριαρχίας ἀπὸ κάθε κράτος, σὲ περιορισμένα ὅμως θέματα.

Ἐτοι ἡ «Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα» (ΕΟΚ) ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸ Βέλγιο, τὴν Γαλλία, τὴν Δυτικὴ Γερμανία, τὴν Ἰταλία, τὸ Λουξεμβούργο και τὴν Ὁλλανδία με τὴν Συνθήκη τῆς Ρώμης τὴν ὁποία υπέγραψαν τὰ κράτη αὐτὰ στὶς 25 Μαρτίου 1957.

Με τὴν ἴδια συνθήκη ἰδρύθηκε και ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα Ἀτομικῆς Ἐνέργειας (ΕΚΑΕ), ἐνῶ εἶχε προηγηθεῖ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα Ἀνθρακος και Χάλυθος (ΕΚΑΧ), ἡ ὁποία εἶχε ἰδρυθεῖ ἀπὸ τὰ ἴδια κράτη με τὴν «συνθήκη τῶν Παρισίων», τὴν ὁποία εἶχαν ὑπογράψει στὶς 18 Ἀπριλίου 1951.

Οἱ τρεῖς αὐτὲς εὐρωπαϊκὲς κοινότητες ἰδρύθηκαν κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Εὐρώπης, ὕστερα ἀπὸ τὶς τρομερὲς καταστροφὲς πού ἐπεσώρευσε ὁ δεῦτερος παγκόσμιος πόλεμος και κάτω ἀπὸ τὴν ἀντίληψη τῶν κρατῶν μελῶν για μιὰ ὑπερεθνικὴ κοινότητα και περιφερειακὲς συνεργασίες, ἀντὶ τῶν μέχρι τότε κλειστῶν και ἀνταγωνιζομένων μεταξύ των χωρῶν αὐτῶν οἰκονομῶν και με ἀπότερη ἐπιδίωξη τὴν ἀνάπτυξη μιᾶς «Ἐνωμένης Εὐρώπης», ἀνάμεσα στὶς τότε ὑφιστάμενες ὑπερδυνάμεις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν και τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως.

Ἡ λειτουργία τῆς ΕΟΚ ἄρχισε ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο 1958 με ἐπιδίωξη τὴν οἰκονομικὴ ἔνωση και τὴν πλήρη ἀλληλεξάρτηση καθεμιᾶς ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς ἐθνικὲς οἰκονομίες τῶν κρατῶν μελῶν τῆς. Τὸ 1973 οἱ Κοινότητες διευρύνθηκαν και ἔγιναν μέλη τους τὰ κράτη τῆς Δανίας, τοῦ Ἠνωμένου Βασιλείου και τῆς Ἰρλανδίας και στὴν συνέχεια δυνάμει τῆς ἀπὸ 28 Μαΐου 1979 ὑπογραφῆς στοῦ Ζάππειο Μέγαρο στὴν Ἀθήνα τῆς πράξεως προσχωρήσεως ἔγινε ἀπὸ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1981 πλήρες μέλος αὐτῶν και ἡ Ἑλλάδα.

Για τὸ γεγονός τῆς ἐντάξεως εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση τῆς Ἑλλάδος ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς χώρας Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς κατὰ τὴν διάρκεια τῆς σχετικῆς τελετῆς εἶχε προβεῖ στὴν ἐπόμενη δήλωση: «Ἡ Ἑλλὰς πλαισιωμένη σὲ αὐτὴ τὴν γωνία τῆς Βαλκανικῆς ἀπὸ ἐχθρικούς και ἀλλόφρονες λαούς, ζοῦσε μόνιμα με τὸ ἄγχος ἐνὸς τοπικοῦ πολέμου, πού τὴν ἀνάγκαι να ἐπιζητεῖ κατὰ καιροὺς τὴν προστασία τῶν μεγάλων. Ἀπὸ τὸ ἄγχος αὐτὸ θὰ ἀπαλλαγεῖ ὀριστικὰ ἡ χώρα μας με τὴν ἐνταξὴ τῆς στὴν ὑπὸ διαμόρφωση Ἐνωμένη Εὐρώπη, ὁπότε θὰ ἀποτελέσει μιὰ πολιτεία τῆς εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας και ἔτοι θὰ καταστήσει τὸ ἑδαφὸς τῆς τμῆμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἑδάφους». Ἡ πρόβλεψη αὐτὴ για τὴν ἐγγύηση τῆς ἀκεραιότητος τῆς χώρας μας φαίνεται να ἱκανοποιεῖται τουλάχιστον ἀπὸ συμβατικὴ ἄποψη με τὴν συνθήκη τοῦ Μάαστριχ ὅπου τὰ μέλη κράτη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως δεσμεύονται για πρώτη φορὰ στὸν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς και τῆς πολιτικῆς ἀσφαλείας.

Συγκεκριμένα στοῦ ἄρθρου 13 τῆς συνθήκης αὐτῆς ἀναφέρεται ρητὰ: «Ἡ ἔνωση θέτει ὡς στόχο να ἐπιβεβαιώση τὴν ταυτότητά τῆς στὴν διεθνή σκηνή, ἰδίως με τὴν ἐφαρμογὴ μιᾶς κοινῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς και πολιτικῆς ἀσφαλείας συμπεριλαμβανομένης τῆς ἐν καιρῷ διαμορφώσεως μιᾶς κοινῆς ἀμυντικῆς πολιτικῆς, ἡ ὁποία

μπορεῖ σὲ δεδομένη στιγμή νὰ ὀδηγήσει σὲ κοινὴ ἄμυνα».

Βέβαια μέχρι τὴν στιγμή πού διατυπώνονται οἱ ἀπόψεις αὐτὲς δὲν ἔχει προκύψει περίπτωση γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου 13. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὴ πικρὴ πείρα ἀθετήσεως παρομοίων δεσμεύσεων καὶ ὑποχρεώσεων εἴμεθα τουλάχιστον ἐπιφυλακτικοὶ ἐὰν στὰ πλαίσια τῆς Ε.Ε. ὑφίσταται ἰσχυρὰ ἢ κοινὴ πολιτικὴ ἄμυνας τῶν μελῶν αὐτῆς ἢ ὅποια νὰ ἐγγυάται καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς Ἑλλάδας. Μετὰ τὸ ἔτος 1979, ὅποτε ὑπογράφηκε ἡ ἔνταξη τῆς Ἑλλάδας στὴν Ε.Ε. ἀκολούθησαν καὶ ἄλλα βήματα γιὰ τὴν ἐπίτευξη τῶν στόχων αὐτῆς ἀφ' ἐνὸς μὲ τὴν διεύρυνση αὐτῆς μὲ τὴν εἰσδοχὴ τῶν χωρῶν τῆς Ἰθρυκῆς χερσονήσου, τῆς Αὐστρίας, τῆς Σουηδίας καὶ Φιλανδίας καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν προώθηση διαδικασιῶν καὶ λήψη μέτρων γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς οἰκονομικῆς καὶ νομισματικῆς ἐνώσεως.

Ἄλλὰ ἡ ρύθμιση τῆς οἰκονομίας δὲν μπορεῖ νὰ υπάρξει χωρὶς ἓνα πολιτικὸ ὑπόβαθρο. Μιλᾶμε χωριστὰ γιὰ τὶς μορφὲς καὶ τὸ περιεχόμενό τους, πού στὴν ζωὴ δὲν χωρίζονται. Ἄλλὰ ἐνῶ δὲν σταμάτησε ἡ ἐξέλιξη στὴν πολιτικὴ πού ρυθμίζει τὴν οἰκονομία, προχώρησε καὶ στὴν πολιτικὴ πού ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ χώρο

στὴν πολὺπλευρὴ ζωὴ τῶν ἐθνῶν. Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ δὲν εἶναι μόνον ἀναπότρεπτη εἶναι καὶ σκόπιμη. Ἡ διαδικασία αὐτῆς τῆς πολιτικῆς ἐνοποιήσεως, τὸ μέτρο στὸ ὁποῖο ἐπιτρέπεται νὰ φθάσει, γιὰ νὰ διατηρηθῇ ἀκέραιο καὶ αὐτόνομο καὶ τὸ αείζωο κύταρο τοῦ ἔθνους, γιὰ τὸν προσδιορισμὸ ὅλων αὐτῶν θὰ ἀπαιτηθεῖ χρόνος ἰκανὸς καὶ μακρὲς συζητήσεις.

Ἄλλὰ ἡ οἰκοδόμηση τῆς Εὐρώπης δὲν τελειώνει στὴν πολιτικὴ συναρμολόγηση ὑπὸ ὁποιοδήποτε τύπο τελικῶς καὶ ἂν ὀλοκληρωθεῖ. Πρέπει γιὰ νὰ τὴν αἰσθανθοῦμε ὀλοκληρωμένα νὰ προχωρήσουμε σὲ ἓναν ἄλλο ἀναβαθμὸ, πού καὶ γι' αὐτὸν γίνεται συχνὰ λόγος, ἀλλὰ πού ἐπειδὴ δημιουργεῖ φαινομενικὰ λιγότερα προβλήματα, δὲν ἀπασχολεῖ τόσο ὅσο τὰ ἄλλα στάδια, τὸ οἰκονομικὸ καὶ τὸ πολιτικὸ, τοὺς οἰκοδόμους τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης. Πρόκειται γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἐνότητα τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ χρονικὴ ἐξέλιξη τῆς δομῆσεως τῆς Εὐρώπης. Ἔτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ διότι καὶ μόνον ἔτσι μποροῦσε νὰ γίνῃ. Μόνον ἔτσι ἀπὸ τὴν ἰδεαλιστικὴ φάση τῶν πρωτοπόρων ὁραματιστῶν ἦταν δυνατόν νὰ προχωρήσωμε στὴν ρεαλιστικὴ φάση, στὴν φάση τῆς κατὰ στάδια ὑλοποιήσεως τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Β'

Ἄλλὰ θεβαίως τὸ ἐκλεκτότερον θῦμα διὰ τὸν Τοῦρκον ἦταν ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. Ἦταν καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος τῶν Γραμμάτων μὲ συγγραφικὴν ποικίλην δραστηριότητα, κυρίως μὲ μεταφράσεις εἰς τὴν ἀπλὴν ἑλληνικὴν ἔργων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὅμως ἐνωρὶς ἐστήριξεν εἰς τοὺς ὤμους του τὴν μεγάλην ὑπόθεσιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους μὲ φροντίδα διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Εἶναι δραματικὴ ἡ νύκτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ὁ Γρηγόριος ἔχει εἰδοποιηθῆ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν θρόνον, ἀλλὰ προβλέπει τὸ μέλλον του. Οἱ περὶ αὐτὸν ἐκκλησιαστικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἄρχοντες τὸν προτρέπουν νὰ ἀναχωρήσῃ κρυφίως καὶ νὰ διασωθῇ. Ἄλλὰ ὁ Γρηγόριος ἀπαντᾷ: «Μὲ προτρέπετε εἰς φυγὴν μάχαιρα θὰ διέλθῃ τὰς ρύμας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ λοιπῶν πόλεων τῶν Χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Ὑμεῖς ἐπιθυμεῖτε ὅπως ἐγὼ μετημφισμένοσ καταφύγω εἰς πλοῖον ἢ κλεισθῶ ἐν οἰκίᾳ οἰαδήποτε εὐεργετικοῦ ἡμῶν πρεσβευτοῦ, ν' ἀκούω ἐκεῖθεν πῶς οἱ δήμοι κατακρουροῦσι τὸν χηρεύσαντα λαόν. Οὐχί. Ἐγὼ διὰ τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης, ὅπως σώσω τὸ ἔθνος μου οὐχὶ δὲ ὅπως ἀπολεσθῇ τοῦτο διὰ τῆς χειρὸς τῶν γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου ἴσως ἐπιφέρει μεγαλυτέραν ὠφέλειαν παρὰ ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι Χριστιανοὶ ἡγεμόνες δὲν θὰ θεωρήσωσιν ἀδιαφόρως πῶς ἡ πίστις αὐτῶν ἐξυθρίσθῃ ἐν τῷ προσώπῳ μου. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θὰ μάχωνται μετὰ μεγαλυτέρας μανίας ὅπερ συχνάκις δωρεῖται τὴν νίκην. Εἰς τοῦτο εἶμαι πεπεισμένος.

Βλέπετε μεθ' ὑπομονῆς εἰς ὅ,τι καὶ ἐὰν μοῦ συμβῇ. Naί, ἄς μὴ γίνω χλεύασμα τῶν ζώντων. Δὲν θὰ ἀνεχθῶ ὥστε εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ὀδησοῦ, τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Ἀγκῶνος διερχόμενος ἐν μέσῳ τῶν ἀγγιῶν νὰ μὲ δακτυλοδεικτῶσι λέγοντες: Ἴδου ἔρχεται ὁ φονεὺς πατριάρχης. Ἄν τὸ ἔθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, τότε λέποιθα ὅτι θὰ μοῦ ἀποδώσῃ θυμιάμα ἐπαίνου καὶ τιμῆς ὅτι ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου. Ὑπάγω ὅπου μὲ καλεῖ ὁ νοῦς μου, ὁ μέγας κληρὸς τοῦ ἔθνους καὶ ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος, ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων». Καὶ πράγματι τὸ ἔθνος μετὰ τὴν ἀποκατάστασίν του ἐτίμησε τὴν πατριάρχην του. Ἄλλο ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται μία κακόφωνη συγχορδία σπιλώσεως, διότι τὸ σχοινὶ τοῦ πατριάρχου ἐνοχλεῖ καὶ κάπου ἀνατρέπει ριζικῶς τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ψεύδους ποῦ ἔχει στηθῆ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἀνάλογος μὲ τὴν θέσιν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε΄ εἶναι καὶ ἡ στάσις τοῦ Κ. Μουρούζη καὶ τῶν ἄλλων λαϊκῶν προυχόντων. Ὁ Πατριάρχης φαίνεται ὅτι ἔχει ἐν τῷ μεταξὺ προλάβει καὶ ἀπὸ τὴν Μ. Τρίτην διέλυσε τὸν ἀφορισμὸν καὶ ἀπήλλαξε τοὺς ἀγωνιστάς⁴.

Ὅπως τὸ εἶχε προβλέψει ὁ Πατριάρχης ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν συνεχίζεται μὲ μεγαλυτέραν ἔντασιν. Ἐχει ἤδη ἐπιβληθῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ρούμελην καὶ ὠρισμένα νησιά. Πέρα αὐτῶν ὑπάρχουν τολμηραὶ ἀποστολαὶ καὶ ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς πλεον ἀπομακρυσμένα μέρη. Ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Χαλκιδικήν, τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Κρήτην. Ναυτικαὶ ἀποστολαὶ εἰς τὰς

πλέον μακρυνὰς νήσους καὶ παράλια στέφονται ἀπὸ λαμπρὰ κατορθώματα. Τολμηραὶ εἶναι αἱ ἐπιχειρήσεις τῶν ναυτικῶν μας. Ὁ Κανάρης δὲν διστάζει νὰ φθάσῃ ἕως τὴν Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ καταναυμαχῆσῃ τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον. Δι' αὐτὸν ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν εἶναι μακρὰν.

Παραλλήλως πρὸς τὰ πολεμικὰ κατορθώματα ἐντυπωσιάζουν καὶ ἄλλα κατορθώματα τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων. Ἡ προσπάθεια νὰ ὀργανωθῇ ἡ Διοίκησις καὶ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ εἶναι ἓνα σημαντικὸν κατόρθωμα. Μὲ τὴν ἀμεσότητα λειτουργοῦν τὰ δύο κύρια Σώματα τῆς Διοικήσεως, τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν! Ἀποφάσεις, καὶ ὄχι μόνον διὰ πολεμικῆς φύσεως θέματα, λαμβάνονται μὲ συνεργασίαν τῶν δύο Σωμάτων πολλὰς φορὰς καὶ αὐθιμερόν. Ἡ ὀργάνωσις τῶν μινιστηρίων μὲ τὰς συστηματικὰς καταγραφὰς καὶ τὰς καταχωρίσεις τῶν ἀποφάσεων ἐκπλήσσει. Πότε ἐπρόλαβαν οἱ Ἕλληνες νὰ μάθουν διοικήσιν;

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὰ πολεμικὰ πού ἀπασχολοῦν τοὺς ἐπαναστατημένους Ἕλληνας. Πρέπει νὰ φροντίσουν διὰ τοὺς τραυματίας καὶ τὴν νοσηλείαν των. Νὰ ὀργανωθοῦν νοσοκομεῖα καὶ κέντρα ὑγιεινομικά. Ἐπίσης καὶ ἄλλα συμφοραὶ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν. Ὑπάρχουν χῆραι πολεμιστῶν πού χρειάζονται συμπαραστάσιν καὶ ὑπάρχουν καὶ ὄρφανὰ τὰ ὅποια πρέπει νὰ εὑρουν προστασίαν. Πῶς κατορθώνει ἡ Διοίκησις καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς αὐτά; Εἶναι πλῆθος αἱ σχετικαὶ ἀναφοραὶ καὶ παραλλήλως αἱ ἀποφάσεις. Καὶ κοντὰ εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ τακτοποιηθοῦν οἱ πρόσφυγες οἱ ὅποιοι φεύγουν τὴν μῆνιν τῶν τυράννων. Εἶναι πρόσφυγες ἀπὸ περιοχὰς ὅπου δὲν φθαίνει ἡ κλαγγὴ τῶν ἐπαναστατημένων, ἀλλὰ φθαίνει ἡ ὠμότης τοῦ Τούρκου. Αἱ Κυδωνίαι ἐρημώνονται, ἡ Χίος, τὸ κόσμημα τῆς Βαλιδέ, καίεται, ἡ Νάουσα πυρπολεῖται, ἡ Κάσος ἀφανίζεται, ἡ Κρήτη δὲν ἀντέχει πολυχρόνιον ἀγωνά, οἱ κάτοικοι ὄλων αὐτῶν τῶν περιοχῶν

καταφεύγουν εἰς τὴν μαχομένην ἐλευθέραν Ἑλλάδα διὰ νὰ εὑρουν στέγην καὶ τροφήν. Καὶ ἄλλοι ἀκόμη ἀπὸ τὴν Μικρασίαν, τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, τὴν Ἡπειρον σπεύδουν νὰ εὑρουν ἀσφαλὲς καταφύγιον εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἀκόμη ἡ Διοίκησις πρέπει νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἔξαγορὰν ἢ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλὰ κα τὴν συντήρησιν τῶν αἰχμαλωτισθέντων Τούρκων. Πῶς ἀντιμετωπίζονται αὐτὰ τὰ βάρη παραλλήλως μὲ τὸν συνεχῆ ἀγῶνα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν; Τὰ οικονομικὰ προβλήματα ἀντιμετωπίζονται μὲ τὴν φορολογίαν δεδαίως καὶ τὴν ἐκποίησην τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ἀλλὰ τί νὰ ἀποδώσουν αὐτά; Ἐτοὶ ἡ διοίκησις καταφεύγει εἰς τὴν γνωστὴν καὶ κατὰ τὴν μεταπελευθερωτικὴν περίοδον λύσιν, τῆς συμβολῆς τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τοῦ Ἐξωτερικοῦ καὶ τῆς ἐκποίησησεως ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων, κυρίως αὐτῶν⁵. Ἐνωρὶς θὰ σκεφθοῦν τὴν σύναψιν δανείου.

Ἡ ἐνασχόλησις μὲ τὴν πολεμικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν πρόνοιαν δὲν ἀνακόπτει τὴν μέριμναν διὰ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων. Ἡ Διοίκησις φροντίζει διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν σχολείων. Ἐτοὶ ἡδὴ τὴν α' Μαρτίου 1822 τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀφοῦ διαπιστώσῃ ὅτι «*ἡ ἐν Δημητσάνῃ Σχολὴ ἀνέκαθεν χρήσιμος ἀναφανείσα εἰς τὰς ἠθικὰς προόδους τῶν ὁμογενῶν παρημελήθη καὶ ἐπειδὴ χρειὰ εἶναι νὰ διοργανωθῇ ἐκ δευτέρου, ὁ Μίνιστρος τῶν Ἐσωτερικῶν νὰ διορίσῃ ἐκεῖσε Ἐπιτροπὴν... ἢ ὅποια ἐξακριβοῦσα τὴν χρηματικὴν κατάστασιν τῆς εἰρημένης Σχολῆς καὶ ἀκριδῶς ἐπεξεργαζομένη τὰ τοῦ διοργανισμοῦ αὐτῆς νὰ ἀναφέρῃ εἰς τὸ Μινιστέριον περικλείουσα ἴσα (=ἀντίγραφα) τῶν ἐκκλησιαστικῶν σιγγιλίων, ὁμολογιῶν καὶ ὄσων λοιπῶν τῆς Σχολῆς».*

Ἀκόμη ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, μὲ προκήρυξιν τῆς 16ης Μαρτίου 1822, ἀφοῦ ἀπεφάσισε τὴν ἴδρυσιν σχολείου εἰς τὴν Τριπολιτσάν, προσκαλεῖ

ἀξιους διδασκάλους διὰ νὰ διδάξουν διὰ τῆς Λαγκαστερίου μεθόδου (=τῆς ἀλληλο-διδασκτικῆς) κοινὰ γράμματα (δηλαδή στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν), ἑλληνικά (δηλαδή κείμενα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Πατέρων καὶ ἄλλων δυζαντινῶν), μαθηματικά καὶ πρὸς τούτοις τὴν Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν διάλεκτον προσκαλεῖ δὲ καὶ τὴν φιλομαθῆ νεολαίαν ἀφ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον νὰ συντρέξῃ ἐδῶ διὰ νὰ διδαχθῇ ἀμισθί, κηρύττουσα ὅτι κάθε μαθητῆς δὲν θὰ ἐξοδεύσῃ ἄλλο τι παρὰ διὰ τὰ βιβλία του καὶ διὰ τὴν ζωτροφίαν του. Διατάττει δὲ τοὺς γονεῖς νὰ μὴ παραμελήσουν τὸ ἱερὸν χρέος των, ἀλλὰ νὰ φροντίσουν ἐπιπόνως διὰ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων των. Ἐφορος τῆς Σχολῆς ὀρίζεται ὁ γνωστός μας μόνον ἀπὸ τὴν πυριφλεγῆ δρᾶσίν του ὅχι καὶ διὰ τὴν παιδείαν του Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ Παπαφλέσσας. Καὶ ὅλα αὐτὰ μόλις ἕξ μῆνας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς κατεστραμμένης Τριπολιτσᾶς.

Ἄλλὰ ἡ Διοίκησις θὰ ἐκμεταλλευσθῇ ἀκόμη κάθε δυνατότητα ποὺ προσφέρεται διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων. Τὴν 21ην Ἀπριλίου 1824 τὸ Βουλευτικόν, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγησιν τοῦ Σπυριδῶνος Τρικούπη, ἀποδέχεται τὴν πρότασιν τῶν Κουακέρων νὰ σταλῶσιν εἴκοσι νέοι, ἀλλὰ νὰ μὴ σπουδάσουν εἰς τὰ μερικὰ σχολεῖα ἐκείνων, ἀλλ' εἰς τὰ κοινὰ τῆς Ἀγγλίας. Προεκρίθη δὲ νὰ τοὺς συνοδεύσῃ σεβάσμιος καὶ εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ νὰ τοὺς γυμνάξῃ εἰς τὴν προπατορικὴν γλώσσαν ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς. Βεβαίως ἡ παρουσία τοῦ λογίου ἱερωμένου Γρηγορίου Κωνσταντᾶ δὲν ἀποσκοπεῖ μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος καὶ τῆς ἀποτροπῆς τοῦ ἐπηρεασμοῦ των ἀπὸ τὴν προσηλυτιστικὴν προσπάθειαν τῶν χορηγῶν τῶν ὑποτροφιῶν. Ἀκόμη διευκρινίζεται ὅτι 10 ἕξ αὐτῶν νὰ εἶναι ἡλικίας 20 ἕως 22 ἐτῶν, μὲ γνώσεις στοιχειώδους παιδείας καὶ τῆς πατρῴας γλώσσης, νὰ προέρχωνται ἀπὸ πε-

ριοχᾶς τῆς Ἑλλάδος, ἦγουν Πελοπόννησον, Ὑδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρά, Στερεὰν Ἑλλάδα, Κρήτην καὶ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ νὰ σπουδάσουν προχειρῶς τὰ ἀμέσως συμβάλλοντα εἰς τὴν Ἑλλάδα μαθήματα, οἷον μηχανικὴν, ὀχυροποιοτικὴν κ.λ.π. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω νέους, ὑποτρόφους τοῦ Βενθᾶμ καὶ τῶν Κουακέρων, νὰ σταλοῦν ἀκόμη δι' ἰδίων ἐξόδων τῆς πατρίδος ἄλλοι 10 νέοι διὰ νὰ σπουδάσωσιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν τοῦ Λονδίνου (24 Ἰουνίου / 6 Ἰουλίου 1827) καὶ Ἀδριανουπόλεως (2/14 Σεπτεμβρίου 1829) καὶ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22ας Ἰανουαρίου 1830 καὶ τῆς καθόδου εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Κυβερνήτου Ἰωάννου Καποδιστριαῦ (1828) ἔληγαν μὲν αἱ πολεμικαὶ συγκρούσεις, ἀλλὰ δὲν ἔληγεν ὁ ἀγὼν ὁ ὅποιος εἶχεν ἀρχίσει τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1821. Διότι ἡ ἀνακήρυξις τοῦ μικροῦ ἀλλ' ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον συνεβίβαστο πρὸς τὰ ὄραματα ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Προηγουμένως εἶχα διατυπώσει τὴν ἀπορίαν μου πῶς καὶ ποῦ οἱ Ἕλληνες εἶχαν διδαχθῆ γλώσσαν καὶ μεθόδους διοικήσεως οὕτως, ὥστε μὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ διοικοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὀραματίζωνται.

Ἡ ἀπορία αὕτη εἶναι ἀστήρικτος διότι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις δὲ ἐξεπήδησε ξαφνικὰ εἰς τὸν Προῦθον ἢ εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν. Τέσσαρες αἰῶνες σκληρῆς σκλαβιάς ἐταλαιπώρησαν τὸ Γένος, ἀλλὰ δὲν τὸ συνέτριψαν. Ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐξεμεταλλεύθη εὐθύς ἕξ ἀρχῆς τὰ προνόμια ποὺ τῆς παρεχώρησε, διὰ λόγους πολιτικούς, ὁ Πορθητῆς. Ὁ Γεννάδιος Σχολάριος, ἕνα χρόνον μόλις μετὰ τὴν Ἄλωσιν, ἰδρύει τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν διὰ νὰ ἐκπαιδεύωνται ἐκεῖ κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, οἱ ὅποιοι ἐν συνεχείᾳ θὰ ἀποτελέσωσιν τοὺς διδασκάλους τοὺς Γένους. Μὲ τὸ κή-

ρουγμα θά νουθετείται ὁ λαὸς ἠθικῶς, ἀλλὰ κυρίως θά διαπαιδαγωγεῖται θρησκευτικῶς οὕτως, ὥστε νά διακρίνεται καί ἀπὸ τὸν Μουσουλμάνον κατακτητὴν ἀλλὰ καί ἀπὸ τὸν ἀλλόδοξον μαιονάριον. Ἔτσι ἀποκτᾶ συνείδησιν τῆς ἰδιαιτερότητός του ὡς Ὁρθοδόξου Χριστιανοῦ καὶ Γραικοῦ. Ἡ αὐτοπροστασία τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς μὲ τὴν πολλὰς φορὰς καταπιεστικὴν προβολὴν σχετικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων συντείνει εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς ὁμοιογενείας. Οἱ κοινότητες αἱ ὅποια λειτουργοῦν μὲ τὴν ἀνοχὴν τοῦ δυνάστου ἀποτελοῦν εὐκαιρίαν πολιτικῆς διαπαιδαγωγήσεως τοῦ λαοῦ. Καὶ ὅταν οἱ Ἕλληνες κατορθῶνουν νά ὑπεισέλθουν εἰς τὰ ἀνώτατα ἐπίπεδα τῆς Ὁθωμανικῆς Διοικήσεως, ὡς Ἡγεμόνες τῶν παραδουναβίων χωρῶν, ὡς δραγουμάνοι τοῦ στόλου, ὡς μεγάλοι διερμηνεῖς, τοῦτο ἀποτελεῖ εὐρὺ στάδιον πολιτικῶν δραστηριοτήτων. Διότι δὲν εἶναι μόνον οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ δραγουμάνοι τοῦ στόλου καὶ οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς ποὺ ἀσκούνται. Περί αὐτοὺς ὑπάρχουν γραμματεῖς καὶ ὑπάλληλοι ἀσκούμενοι ἐπίσης εἰς διοικητικὰ καθήκοντα. Ἡ Ἐκκλησία πάλιν μὲ τὴν ἱεραρχικὴν ὀργάνωσίν της προσφέρει στάδιον ἀσκήσεως ἰκανῶν οἰακοστροφῶν, πολλάκις μὲ διπλωματικὰς προεκτάσεις. Ὅσοι Ἕλληνες ἐφυγαν καὶ φεύγουν εἰς τὰ βασιλεῖα τῆς Δύσεως ἔχουν εὐκαιρίας δημιουργικῆς ἐξελιξέως εἰς τὰ Γράμματα καὶ κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον μὲ πολλάκις ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν εἰς τοὺς κρατοῦντας ἐκεῖ αὐταρχικοὺς ἡγεμόνας. Ἀλλὰ εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια κυρίως μετὰ τὸν ΙΖ' καὶ μάλιστα τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ Ἐκκλησία μὲ τοὺς κατὰ τόπους μητροπολίτας καὶ οἱ Κοινότητες συνιστοῦν, θά καλλιεργηθῇ ἡ συνείδησις ὅτι οἱ ραγιάδες Γραικοὶ δὲν εἶναι ἕνας ὀποιοσδήποτε λαὸς, ἀλλὰ ἀπόγονος τοῦ μεγάλου ἐκείνου λαοῦ ποὺ διέπλωσε πολιτισμόν. Καὶ αὐτὴ ἡ συνείδησις θά καλλιεργηθῇ μὲ τὴν διδασκαλίαν κειμένων, κειμένων τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς Γραμματείας. Ὅπως

ἀπεδείχθη ἐσχάτως εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατίας διδάσκονται ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἡσίοδος, ὁ Πίνδαρος, οἱ τραγικοὶ καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, οἱ ἀρχαῖοι ρήτορες, ὁ Συνέσιος Κυρήνης, Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς εἰς μίαν ἀγαστὴν συνύπαρξιν⁶. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατίας διαμορφώνεται πλέον τὸ πλέγμα τὸ ὅποιον σήμερα ἀποκαλοῦμεν Ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμόν, μέσῳ τῆς κοινῆς διδασκαλίας τῶν ἀντιστοίχων κειμένων. Ἀλλὰ ἐὰν τὸ σχολεῖον ὁμιλεῖ περὶ τῆς πατρογονικῆς δόξης, ὑπάρχουν οἱ σύγχρονοι ἀθληταὶ τῆς πίστεως, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ μαρτύριόν των καθαγιάζουν τὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ τυράννου. Εἶναι οἱ Νεομάρτυρες. Ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὁ ὅποιος εἶχε τὸ θάρρος ἐν μέσῳ Τουρκοκρατίᾳ νά συγκεντρώσῃ δεκάδας βίων καὶ ἀκολουθῶν Νεομαρτύρων καὶ νά τοὺς τυπώσῃ τὸ 1799, σημειῶνει ὅτι ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νά γίνωνται οὗτοι οἱ Νεομάρτυρες εἰς τοὺς τωρινούς καιροὺς μετὰ τῶν ἄλλων διὰ νά εἶναι παράδειγμα ὑπομονῆς εἰς ὄλους τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς ὅπου τυραννοῦνται ὑποκάτω εἰς τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς αἰχμαλωσίας καὶ διὰ νά εἶναι θάρρος καὶ παρακίνησις εἰς τὸ νά μιμηθοῦν διὰ τοῦ ἔργου τὸ μαρτυρικὸν τοὺς τέλος.

Ἔτσι μὲ τὴν Ἐκκλησίαν ποὺ ἐμπνέει πίστιν καὶ ἐμπιστοσύνην, μὲ τὰ σχολεῖα ποὺ παραπέμπουν εἰς τὴν παλαιὰν δόξαν ἀλλὰ καὶ συντηροῦν τὴν γλῶσσαν, μὲ τοὺς νεομάρτυρας ὡς πρότυπα θυσίας διὰ τὴν πίστιν (ποὺ εἶναι καὶ πίστις διὰ τὸ ἔθνος) ὁ ἀγωνιστὴς τοῦ 1821 ἔχει τὴν δυνατότητα νά ἀνταπεξέλθῃ καὶ νά δημιουργήσῃ τὸ ἀπίστευτον θαῦμα.

Ἀργότερον, εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁ Ρήγας Φεραῖος μὲ τὴν Χάρταν καὶ μὲ τὴν Νέαν Πολιτικὴν Διοίκησιν καὶ μὲ τὸν Θούριον δὲν θά ἐνθουσιάζῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ θά ἐνσαρκώσῃ τὸ ὄραμα τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ὄραμα του, παρ' ὅλας τὰς παρερμηνείας αἱ ὅποια ἐμφανίζονται τὰ τελευταῖα χρόνια, δὲν εἶναι

ή δημιουργία ενός παμβαλκανικού κράτους, ἀλλ' ή ανασύστασις μιᾶς Ἑλληνικῆς πολιτείας⁷.

Τὸ δράμα τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους ἦταν ή ἀποτίναξις τοῦ ζυγοῦ, τῆς αἰχμαλωσίας, ὅπως τὸ λέγουσιν τὰ ἐκκλησιαστικά κείμενα τῆς Τουρκοκρατίας, ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὰς ἐπαναστατικὰς κινήσεις νὰ καλύπτουν ὄλον τὸν χῶρον τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης ὅπου ὑπάρχουσιν συμπαγεῖς Ἑλληνικοὶ πληθυμοί, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζουσαι κοινότητες. Εἰς τὸ τέλος τῶν πολεμικῶν συγκρούσεων τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν κράτος ἀποτελεῖ μίαν μικρὰν ἐλευθερὰν νησίδα εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου. Ὀλόκληροι περιοχαὶ με ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς μένουσιν ἐκτὸς τοῦ ἐλευθέρου κράτους. Με τὸν καιρὸν ἐπαναστατοῦν καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς χερσονήσου καὶ σχηματίζονται νέα μικρὰ ἔθνη καὶ κράτη. Ἐτσι ναυαγεῖ ή ἰδέα μιᾶς ἐνιαίας αὐτοκρατορίας εἰς τὴν χερσονήσον, ὡς συνεχείας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ συνέχεια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας σημαίνει καὶ Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου μόνον οἱ Ἕλληνες εὐρίσκονται ἐκεῖ. Ἐτσι ή ἰδέα τῆς ἀνασυστάσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι μόνον Ἑλληνική καὶ κατὰ συνέπειαν ἐθνική.

Τὸ νέον Ἑλληνικὸν κράτος ἔχει νὰ διαδραματίσῃ διπλοὺν ρόλον. Νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς ὑπολοίπους Ἕλληνας ποὺ ζοῦσιν ὑπόδουλοι εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ ὀργανώσῃ κράτος ἐλευθερον. Ἡ πάλῃ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν στόχων θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον. Συγχρόνως ἔχει νὰ παλαίσῃ καὶ με τὸ πνεῦμα τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ. Κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν ἰδέαν νὰ διαμορφωθῇ εἰς ἓνα σύγχρονον Εὐρωπαϊκὸν κράτος ἐγκαταλείπον στοιχεῖα τῆς παραδόσεώς του. Ἐπρεπε νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν θλιβερὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ τὰς ἄλλας διώξεις Ἑλλήνων ἀπὸ πατρογονικὰς ἐστίας εἰς τὴν

Ἀνατολήν, νὰ γνωρίσωμεν τοὺς ἐκεῖθεν ἐρχομένους συμπατριώτας μας, διὰ νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ἐκεῖ εἶχε διαφυλαχθῆ καὶ εἶχεν ἀναπτυχθῆ σύγχρονος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς με διατήρησιν τῆς παραδόσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέον κράτος ἐν μέσῳ τῶν προηγμένων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δημιουργεῖται. Καθὼς στρέφομεν τὸν νοῦν μας εἰς τὸν ΙΘ' αἰῶνα παρατηροῦμεν τὴν δραστηριοποιεῖσθαι ὄλων τῶν Ἑλλήνων, Ἑλλαδικῶν καὶ ὑποδοῦλων καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν παροικιῶν, νὰ συντελοῦσιν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ νέου κράτους. Ὀργανώνεται ή πολιτεία με νόμους καὶ ἀργότερα με Σύνταγμα, ἀποκτᾶται ἀντιπροσωπευτικὴ λειτουργία τῆς πολιτείας, δημιουργεῖται στρατός, διαμορφώνονται δρόμοι, λιμένες, οἰκοδομοῦνται ναοί, θέατρα, σχολεῖα, Πανεπιστήμιον, Πολυτεχνεῖον, δικαστήρια, στρώνεται σιδηροδρομικὸν δίκτυον. Πλοῖα διασχίζουν τοὺς ὠκεανοὺς με ἑλληνικὴν σημαίαν. Καὶ μόνον ή τριλογία τῶν Ἀθηνῶν, ή Ἀκαδημία, τὸ Πανεπιστήμιον, ή Βιβλιοθήκη, γेमίζουσιν με ὑπερηφάνειαν τὸν Νεοέλληνα. Διότι ή Ψωροκώσταίνα, ποὺ ἔχει ὀπίσω τῆς μίαν ἐποποιίαν ἀγῶνος καὶ μίαν πολυαιώνιον παράδοσιν πολιτισμοῦ, θὰ ἀπευθυνθῇ εἰς τοὺς μεγαλυτέρους ἀρχιτέκτονας τῆς ἐποχῆς, τοὺς ἀδελφοὺς Χάνσεν, διὰ νὰ δημιουργήσουν τοῦτο τὸ ἐπίτευγμα. Ὀλη ή Ἑλλάς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ λογίους καὶ ἐπιστήμονας ποὺ ἀκτινοβολοῦν διεθνῶς. Τολμᾷ ἀκόμη, 60 περίπου χρόνια μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν τῆς, νὰ ὀργανώσῃ Διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ καλέσῃ ἐδῶ καὶ πάλιν τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας. Καὶ συγχρόνως νὰ προχωρῇ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδοῦλων με αἱματηροὺς πολέμους ὄχι μόνον εἰς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ εἰς δαπάνας.

Ἐπέτυχε λοιπὸν ὁ νέος Ἑλληνισμὸς, τὸ ἐλεύθερον κράτος, ὅ,τι ὠραματίσθη ὁ ἀγωνιστῆς τῆς Ἐπαναστάσεως; Ὄταν ἀτενίζωμεν ἄλλους λαοὺς, ποὺ δὲν εἶχαν τὴν δυστυχίαν νὰ εἶναι ὑπόδουλοι εἰς βάρβαρον τύραννον, ἀπογοητευόμεθα. Ὄταν κοιτᾶ-

ζωμε τὸν χάρτην τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀναζητοῦμεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μοναστηρίου, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, εἰς τὸν Πόντον καὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Νοτιοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀναζητοῦμεν τοὺς συμπατριώτας μας ποὺ ἦσαν ἐκεῖ μόνιμοι ἀπὸ αἰῶνων κάτοικοι καὶ δὲν τοὺς ἀνευρίσκομεν, τότε ἢ δύνη καὶ ὁ ἀπολογισμὸς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς Ἐπαναστάσεως μᾶς πνίγουν. Τί συνετέλεσεν ὥστε τὰ ὁράματα τῶν ἀγωνιστῶν νὰ μὴ ὀλοκληρωθοῦν;

Εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἑλλάδος, μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν ποὺ φυλάσσονται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Δημοτρίου Βικέλα, ὑπάρχει μία ἐπιστολὴ⁸, ἄγνωστος καὶ ἀνέκδοτος, τοῦ διαδόχου τῆς Σαξωνίας - Μάινινγκεν πρίγκιπος Βερνάρδου, γνωστοῦ φιλέλληνος, γραμμένης, εἰς τὰ ἑλληνικά, ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ 110 χρόνια (10 Ἀπριλίου 1891). Ὁ πρίγκιψ Βερνάρδος εὐχαριστεῖ τὸν Δημήτριον Βικέλαν διὰ τὴν ἀποστολὴν βιβλίου καὶ μεταξὺ ἄλλων τοῦ γράφει: «*Δεικνύεται θεβαίως τρανῶς ὅτι ἡ Εὐρώπη ἐδείχθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡμισοτα εὐμενῆς πρὸς τοὺς πόθους καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τὰ δὲ χωρία ταῦτα* (=τοῦ βιβλίου ποὺ τοῦ ἔστειλεν ὁ Δ. Βικέλας) *εἶναι λίαν ὀδυνηρὸν ἀνάγνωσμα διὰ τὸν φιλέλληνα ὅπερ δὲν γίνεται γλυκύτερον διὰ τοῦ ὅτι εἰς τὰς πλείστας εὐκαιρίας ἔσφαλε δεινῶς καὶ ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις συντελοῦσα καὶ αὐτὴ μεγάλως εἰς τὸ λυπηρὸν ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον ἔχομεν σήμερον πρὸ ὀφθαλμῶν. Παραβάλλω τὴν Ἑλλάδα πολλάκις πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ἄλλ' ὡς πρὸς αὐτὴν βλέπομεν τὸν Carlo Alberto (=τὸν ἡρῶα βασιλέα τῆς Σαρδηνίας) ἢ τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουήλ (=τὸν βασιλέα τοῦ Πεδεμοντιοῦ) διαδραματίζοντας ἄλλα πρόσωπα, παρὰ ἐκεῖνα ἅτινα μᾶς δεικνύει ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ σᾶς γράψω πολλὰ ἀκόμη περὶ τοῦ ἀντι-*

κειμένου τούτου καὶ περὶ τῶν μελετῶν σας τὰς ὁποίας ἀνέγνωσα καὶ θὰ ἀναγνώσω ἀκόμη μετὰ πλείστης ὄσης εὐχαριστήσεως, ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα λέγονται καλύτερον ἢ γράφονται. Πολλάκις με πληροῖ ἀνησυχίας καὶ φόβου ἢ σκέψις περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς χώρας, αὐτὴ ἢ ἔλλειψις ἀναδιοργανωτῶν, ὁ τὰ σπουδαιότερα συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καταβροχθίζων κομματισμὸς, ἢ ἐπισῶρευσις ὑπερόγκων χρεῶν, ἢ παρακμὴ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἢ τεραστία αὐξήσις ἐγκλημάτων καὶ ἡ ἀνικανότης τῆς δικαιοσύνης τοῦ νὰ τιμωρῆσῃ αὐτὰ δεόντως, ἢ διακοπὴ τῆς στρατιωτικῆς παραδόσεως, ὅλα ταῦτα εἶναι σημεῖα τὰ ὁποῖα δὲν μοι ἀρέσκουν καὶ ἅτινα σφόδρα με λυποῦν ὡς φιλέλληνα. Εἶθε ἡ πατρις ὑμῶν νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτὴν πρὶν ἢ εἶναι πολὺ ἀργά. Πρὸ εἰκοσιπενταετηρίδος (ἐννοεῖ εἰκοσιπενταετίας) ἦτο τὸ μόνον ἀνεξάρτητον Χριστιανικὸν Κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἥδη ὑπάρχουσι τέσσαρα ἀντίζηλα ἅτινα διέπρεψαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐνῶ ἡ Ἑλλὰς ἔμεινεν ἀδρανῆς θεατῆς καὶ ἐπερίμενε τὸ πᾶν ἐκ διαπραγματεῦσεων καὶ λόγων, ἀψηφούσα τὴν ἀλήθειαν τοῦ ρητοῦ ἢ νίκη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἶναι ἢ καλύτερα εὐγλωττία».

Λόγια σκληρὰ μὲν, ἀλλ' εἰλικρινῆ ἐνὸς φιλέλληνος, ποὺ ἀποτυπώνουν μὲ σαφήνειαν τὴν μετεπαναστατικὴν πορείαν τοῦ Ἑθνους.

Καὶ ὅμως σήμερα 180 ἔτη μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὁ ἀπολογισμὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι θετικὸς ὄχι μόνον διὰ τὶς ἐλπίδες τῶν ἀγωνιστῶν καὶ τὶς προοπτικὰς τοῦ Ἑθνους. Ἀλλὰ διὰ τὸ μήνυμα, τὸ πανανθρώπινον μήνυμα, ποὺ ἐκπέμπουν τόσοσὺν ὁ Προῦθος ὅσον καὶ ἡ Ἁγία Λαύρα. Τὸ εἶχεν ἀποτυπώσει ὁ Σπυριδων Τρικουπῆς εἰς τὸν περιφημον Λόγον Ἐπιτάφιον τοῦ Λόρδ Νόελ Μπάιρον «*Ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς, λέγει, ἔπεσαν ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἐνὸς εἰς τὰ χέρια τοῦ ἄλλου αὐθέντου. ...Πουθενά*

ὅμως τὸ μάτι τοῦ ἱστορικοῦ δὲν εἶδε κανένα ἔθνος κατασκληρωμένον ἀπὸ βαρβάρους... δὲν τὸ εἶδε λέγω νὰ ξεσκληρωθῆ ἀφ' ἑαυτοῦ του· ἰδοὺ τὸ φαινόμενον τοῦτο σημεῖον παρρησιάζεται κατὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν κόσμον καὶ φαίνεται εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα. Naί, εἰς μοναχὴν τὴν Ἑλλάδα φαίνεται· τὸ βλέπει μακρόθεν ὁ φιλόσοφος καὶ χάνει τὸν δισταγμὸν του· τὸ βλέπει ὁ ἱστορικός καὶ ἐτοιμάζεται νὰ τὸ διηγηθῆ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν τῆς τύχης τῶν ἐθνῶν· τὸ βλέπει ὁ πολιτικός καὶ γίνεται σκεπτικώτερος καὶ προφυλαχτικώτερος· τόσοσὺν παράδοξος εἶναι ὁ καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ζοῦμεν, ἀγαπητοί μου Ἕλληνες! Ἡ Ἐπανάστασις τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι ἐποχὴ τοῦ ἔθνους μας μόνον, εἶναι ἐποχὴ ὄλων τῶν ἐθνῶν, ὄλων τῶν αἰώνων, ἐπειδὴ καθὼς σᾶς εἶπα, εἶναι φαινόμενον μοναδικὸν εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἐθνῶν».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
Ὁμοτ. Καθηγητῆς τῆς Φιλοσοφικῆς
Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

4. Διὰ τὰ κατὰ τὸν Γρηγόριον τὸν Ε' βλ. προχείρως Γ. Ἀγγελοπούλου, τὰ κατὰ τὸν αἰσθητικὸν πρωταθλήτην τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον Ε', Ἀθῆναι 1856, 1866.
5. Τὸ Βουλευτικὸν Σῶμα ἐθέσπισε (Κόρινθος 5 Ἀπριλίου 1822) «...Ἐπειδὴ, τελευταῖον, τὸ συμφέρον καὶ ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδος εἶναι σφικτὰ ἐνωμένα μετὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ λαμπρότητα τῆς θρησκείας καί, ἐν ἐκείνῃ χαθῆ αὕτη θεδαίως καθυδρίζεται καὶ καταπιέζεται, ὥστε καὶ μόνος αὐτὸς ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀναντίρρητος λόγος δικαίως ἰκανῶς τὰ πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος λαμβανόμενα μέτρα· α') Ὅλα τὰ χρυσαὶ καὶ ἀργυρᾶ σκευὴ τῶν Μοναστηρίων καὶ Ἐκκλησιῶν, τῶν κατὰ πάσαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν, νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον. β') Τὰ αὐτὰ σκευὴ ἢ τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν ἐξ ἐθνικῶν κτημάτων νὰ ἀφιερωθῶσιν πάλιν εἰς τὰ Μοναστήρια καὶ Ἐκκλησίας, ἀφ' ὧν ἐλήφθησαν, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος. γ') Ἐξαίρουνται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰρημένων σκευῶν αἱ εἰκόνας, τὰ ἱερά διακοπότερα καὶ αἱ λαβίδες.
6. Διὰ τὴν παιδεῖαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας βλ. ἀναλυτικώτερον Ἀγγελικῆς Γ. Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, Μαθηματάρια τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἀθῆναι 1994.
7. Τὸ ὄραμα καὶ τὰς ιδέας τοῦ Ρήγα Φεραίου ἀναλύει διαθοτόχαστα ὁ Διονύσιος Ζακυνθινός, Ἡ Τουρκοκρατία. Ἀθῆναι 1957, σελ. 85-90.
8. Μετὰ τὴν ἐνδειξιν τοῦ φακέλου Φ 947.

210Σ

Φουριόζοι μπήκαμε στὸ νέο τὸν αἰῶνα,
κι' ἐμεῖς -οἱ λίγοι στὸν πλανήτη- τὰ 'χομ' ὄλα.
'Ανέσεις ἀγαθὰ καὶ Βιοτεχνολογία·
νοιώθουμε περήφανοι, μ' αὐτὴ τὴν Εὐλογία.
'Ἄς δώσουμε τὴ δόξα στὸ Θεὸ γιὰ ὅλ' αὐτά,
κι' ἄς εὐχρηθοῦμε, τ' ἀγαθὰ, νὰ γίνουν σ' ὅλους προσιτά.

Φωνάζουν μερικοί, πὼς ἐνεργοῦμε βιαστικά,
χωρὶς περίσκεψη, μὲ κίνητρα, μᾶλλον ἐμπορικά.
'Ἀσύνετα γκρεμίζουμε τὰ πάντα, μὲ σπουδῆ,
σὲ μιὰ πορεία τόσο προβληματικὴ,
μὰ τίποτα, πνευματικὸ, δὲν μᾶς ἐμπνέει,
γοπευμένοι μὲ τὸ Ντὶ - Ἔν - Ἐϊ.

Ε. Α. Κ.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ἡ Ἱατρική, ἱστορικῶς, ὑπολογίζεται ὡς Ἐπιστῆμη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἴπποκράτη. Εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συνέλεξε καὶ κατέταξε τίς, μέχρι τὴν ἐποχὴ του, ἱατρικὲς καὶ θεραπευτικὲς γνώσεις.

Γιὰ τὸ θέμα μας, τὸ ἐνδιαφέρον ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴ Ἱατρική, περὶ τῆς ὁποίας πληροφορίες βρίσκονται σὲ κείμενα τὰ ὁποῖα φθάνουν πίσω μέχρι τὸ 1900 π. Χ., μὲ αὐθεντικότερες πηγὲς ἐκεῖνες τῶν παύρων Ἐμπερς καὶ Ἐντγουϊν - Σμίθ, μὲ συνταγὲς κάθε εἶδους φαρμάκων γιὰ διάφορες ἀσθένειες, συμβουλὲς ὑγιεινῆς, ὅπως καὶ πραγματεία φυσιολογίας. Πληροφορίες, ἐπίσης, γιὰ διάφορα εἶδη τραυμάτων καὶ καταγμάτων μὲ τὴ θεραπεία τους. Στους παύρους αὐτοὺς συμπυκνώνεται ἡ παράδοση ἀρχαιοτάτων δεισιδαιμονιῶν καὶ τὰ πορίσματα μακροχρονίων παρατηρήσεων σὲ ἕνα μείγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο δύσκολα διαχωρίζεται τὸ ἐπιστημονικὸ ἀπὸ τὸ μαγικὸ.

Ἀπὸ τὴν Αἰγυπτιακὴ, πολλὰ καρπώθηκαν οἱ μεταγενέστερες Κρητικὴ ἢ Μινωικὴ καὶ ἡ Μυκηναϊκὴ Ἱατρική, οἱ ὁποῖες ἀποδεικνύονται ἀξιοθαύμαστες, κυρίως, γιὰ τὴν εὐφυῆ ὑγειονομικὴ ὀργάνωση τῶν ἀνακτόρων καὶ τὴ δομὴ τῆς πολιτείας, στὰ πλαίσια ἐνὸς ἐξαίρετου πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τὴν Κρητο-Μυκηναϊκὴ δὲ περίοδο ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀρχισε νὰ γίνετα Διεθνής.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἱατρικὴ.

Ἡ εὐρύτερη ἔκφραση τῆς Ἱατρικῆς στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα, εἶναι τὰ Ἀσκληπιεῖα της, κτισμένα σὲ ἐξαίρετες περιοχὲς μὲ τὸ πολὺ κατάλληλο κλίμα, προστατευμένες ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, σὲ ἕνα ὑπέροχο περιβάλλον. Μιὰ ἀμυδρὴ εἰκόνα περὶ τῶν Ἀσκληπιείων, ποὺ ἦταν τόπος λατρείας καὶ θεραπευτικὰ κέντρα, παίρνει κανεὶς μελετώντας τὰ εἱρήπια ποὺ σώζονται στὴν Ἐπίδαυρο καὶ στὴν Κῶ. Μὲ τὰ γιγαντιαῖα μαρμάρινα οἰκοδομήμα-

τα, μὲ στοῦς καὶ περιστύλια μὲ εὐρύχωρες αὐλές, στὸ κέντρο ἄλλων μικροτέρων κτιρίων μὲ τὴν ἴδια κομψὴ ἀρχιτεκτονικὴ, προωρισμένων γιὰ πολυποικίλους σκοποὺς. Καὶ γύρω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἕνα καταπληκτικὸ, πυκνοφυτεμένο, καταπράσινο δάσος, ποὺ ἀνάμεσα στὸ θρόισμα τῶν φύλλων του ξεχώριζε τὸ κελάρυσμα τοῦ νεροῦ, ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη πηγὴ, περιτριγυρισμένη καὶ ἐκεῖνη ἀπὸ μαρμάρινες κατασκευές. Στους ὄνειρώδεις αὐτοὺς χώρους, ἀφιερωμένους στὸν Ἀσκληπιό, ἕνα πλῆθος ἀρρώστων συνοσίζονταν. Ὅλοι τους περιμεναν νὰ γίνουν καλά μὲ τὴν «χάρη» τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ θεοῦ τῆς ἱατρικῆς. Τὴν ἱατρικὴν στὰ Ἀσκληπιεῖα ἀσκοῦσαν οἱ Ἱερεῖς, μὲ πολυποικίλες διαδικασίαις καθαρισμοῦ, εἰδικὴ δίαιτα μὲ φυτικὰ τρόφιμα, λουτροθεραπεία στὰ νερὰ τῆς ἱαματικῆς πηγῆς καὶ διάφορα φάρμακα, ὑπὸ μορφὴν ἀφεψημάτων, ἀπὸ συνδυασμοὺς διαφόρων βοτάνων. Ὑστερα ἀπὸ τὴν τέτοια - συνηθὺς πολυήμερη - προετοιμασία, ἔφθανε ἡ νύχτα ποὺ οἱ ἀσθενεῖς θὰ ἐκοιμῶντο στὸ δάπεδο τοῦ ναοῦ, πλάι στὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, γιὰ νὰ δεχθοῦν, κατὰ τὸν ὕπνο τους, τὴν θεραπευτικὴν του ἐπίσκεψη καὶ τὴν ὑπαγόρευση πρὸς τοὺς ἱερεῖς - θεραπευτὲς τοῦ εἶδους τῆς θεραπείας. Καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον: Πῶς ὁ Ἴπποκράτης μὲ τὴν θετικὴ ἱατρικὴν του σκέψη, γίνεται ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Κῶ.

Ὁ Ἴπποκράτης.

Γεννήθηκε στὴ Κῶ τὸ 460 π. Χ. Ὁ πατέρας του Ἡρακλείδης ἦταν γιαιτρός καὶ ὁ πρῶτος διδάσκαλός του στὴν ἱατρικὴ. Ἄλλους δασκάλους εἶχε τὸν Ἡρόδοτο, γνωστὸ γιαιτρό τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ φιλοσόφους, ὅπως τὸν Γοργία τὸν σοφιστὴ καὶ τὸν μεγάλο Δημόκριτο, ποὺ ἦταν συνομήλικος του. Ὁ Ἴπποκράτης ταξίδεψε σὲ ὅλον τὸν τότε γνωστὸ κόσμον, συλλέγοντας ἱατρικὲς

και θεραπευτικες γνωσεις και υστερα απο δωδεκα χρονια επεστρεψε στην Κω, για να αναλαβει το Ασκληπειο της. Επανηλθε αργότερα στην Λαριασα, οπου και απεθανε σε βαθυτατο γηρας, κατ' αλλους 90 η 104, κατ' αλλους δε 109 ετων.

Ο πατερας του Ιπποκρατη Ηρακλειδης, καταγοταν απο τον Ασκληπιο. Ο Ασκληπιος ειχε δυο γιουους, τον Ποδαλειριο και τον Μαχαονα, οι οποιοι εσταλησαν στον Τρωικο πολεμο, στον οποιο ελαβαν μερος και ως γιατροι θεραποντες στο στρατοπεδο των Αχαιων, οπως αναφερεται απο τον Ομηρο (Ιλιας Κ. στ 833 - 836) σε εποχη κατα την οποια ο Ασκληπιος δεν ειχε ακομη θεοποιηθει. Απογονος του Ποδαλειριου, γιου του Ασκληπιου, ηταν ο Ηρακλειδης, ο πατερας του Ιπποκρατη. «Ασκληπιάδης», επομενως ο Ιπποκρατης, εκ καταγωγης. Επεκρατησε ομως αργότερα να χαρακτηριζονται ως «Ασκληπιάδες» ολοι οι ιατροι.

Η οικογενεια του Ιπποκρατη στην Κω, ηταν διασημη. Ξησε δε κατα τον χρυσο αιωνα της Αρχαιας Ελλάδος, οταν ανεδειχθησαν ανδρες οπως: ο Ευριπιδης, ο Σωκρατης, ο Θουκυδιδης, ο Πλατων, οι οποιοι μας δινουν και πληροφοριες για τον Ιπποκρατη και την ιατρικη του. Τον αναφερε και ο Αριστοτελης, γιους ιατρου και αυτος, στα «Πολιτικά» του (1326 α), ως παραδειγμα σπουδαιου ανδρος.

Η πιο γνωστη βιογραφικη μαρτυρια για τον Ιπποκρατη, εινα «ο Βιος του Ιπποκρατη» απο τον φημισμενο γιατρο Σωρανο, της οποιας η αξια εγκειται στο γεγονος οτι, αυτος εξησε μεταξυ 1ου και 2ου αιωνα μ. Χ. και χρησιμοποησε ως πηγες του πιο κοντινες, οπως τον Ερατοσθενη τον Κυρηναιο, διευθυντη της Βιβλιοθηκης της Αλεξανδρειας κατα την ελληνιστικη εποχη.

Ο Ιπποκρατης ξεχωριζε την ιατρικη απο την φιλοσοφια. Θεμελιωσε την ιατρικη του στην παρατηρηση και την πειρα, που τα δεδομενα τους εκρινε με βαση τη λογικη, περισυλλεγοντας, συμπληρωνοντας και συστηματοποιωντας το συμπλημα της εμπειριας και θεωριας του παρελθοντος. Και κατι ακομη. Ξεκαθαρισε την ιατρικη απο προκαταληψεις

και δεισδαιμονιες, απο το «μαγικο» γενικότερα στοιχειο, το οποιο μεχρι την εποχη του κυριαρχουσε στη διαγνωση και καθοριζε την θεραπευτικη. Εδεχето οτι για κάθε φαινόμενο υπαρχει κάποια φυσικη αιτιολογια και τιποτε δεν γινεται χωρις φυσικη αιτια. Την οποια και πρεπει να θεραπευσουμε. Όχι το συμπτωμα, αλλα την αιτια που βρισκεται στο εσωτερικο του οργανισμου. Και να προσφερωμε τη βοηθειά μας στην ιαματικη δυναμη της φυσεως, εκει που βρισκεται η αιτια της ασθενειας.

Αλλα και παλι δεν εμενε ικανοποιημενο το στοχαστικο, οξυ και διεισθητικο πνευμα του, ωστε ο πρωτος απο τους «αφορισμους» του (οπως λεγονται οι επιγραμματικες και πολυ περιεκτικες φρασεις που εκφραζουν αληθειες, οι οποιες, γι' αυτον που τις διατυπωνει, εινα καθολικου κυρους) διαλαμβανει: «Ο βιος βραχυς, η δε τεχνη μακρα, ο δε καιρος οξυς, η δε πειρα σφαλερη, η δε κρισις χαλεπη» κ.λ.π. Σε μεταφραση δε: «Η ζωη εινα συντομη, η δε τεχνη μακροχρονια, η δε ευκαιρια φευγαλεα, η δε πειρα ξεγελα, η δε σωστη κριση εινα δυσκολη». Και συνεχιζει: «Δεν αρκει δε μονον ο γιατρος να προσφερει τα οσα πρεπει να πραξει, αλλα και ο αρρωστος, και οι περι αυτον, και να συντρεχουν οι περιστασεις».

Με τετοιες σκεψεις διαμορφωθηκε η ιατρικη απο τον Ιπποκρατη ως επιστημη, πλεον. Και ο Ιπποκρατης καθιερωθηκε ως ο ιδρυτης της.

Ο πλουτος των γνωσεων του πανω στις οποιες οικοδομησε την ιατρικη του, θα ελεγε κανεις οτι, συνοψιζεται στις επιγραφες των Ασκληπειων με την ατελειωτη σειρα κλινικων παρατηρησεων στους ασθενεις και της συμπτωματολογιας τους, καθως και τα θεραπευτικα μετρα, στα οποια οι περιπτωσεις αυτες παρουσιασαν ευνοικο αποτελεσμα.

Ο Ιπποκρατης συστηματοποιησε τον ρολο του γιατρου στην παρατηρηση, την προγνωση και τη θεραπεια. Ο οποιος, ως ενας ψυχρος και προσεκτικος παρατηρητης των συμπτωματων, τα αξιολογει προς αναζητηση της αιτιας της ασθενειας, θετει δη-

λαδή τη διάγνωση και κάνει τις προβλέψεις του για την εξέλιξη της: διατυπώνει δηλαδή την πρόγνωση του καί, τέλος, όριζει την θεραπευτική άγωγή. Επομένως, στά όσα ό Ίπποκράτης καθόρισε για τόν γιατρό, δέν χρειάστηκε μέχρι σήμερα να προστεθεί ούτε μιá λέξη!

Έκείνο όμως τó όποιο κάνει άπαραμίλλη τήν προσφορά τού Ίπποκράτη, είναι τó ύψηλό ήθικό περιεχόμενο, πού όφείλει να διακρίνει τόν γιατρό, τó όποιο είναι διατυπωμένο στόν "Όρκο του. Σ' αυτόν δέ άκριβώς συγκεφαλαιώνεται ή πνευματική κληρονομιά του πρós τούς γιατρούς όλου τού Κόσμου: ...«τú μεγάλου Ίπποκράτη, τού θαυμασιωτάτου, τού θειοτάτου, τού διδασκάλου τών καλών», όπως τόν χαρακτήριζε 600 χρόνια μετά τόν θάνατό του, ό ιατρός Γαληνός.

Ό Ίπποκράτης ύπηρεξε πολυγραφότατος. Στήν Ίπποκρατική συλλογή περιλαμβάνονται 69 έργα. Η έκδοσή της έγινε από τόν Γάλλο σοφό Λιτρέ και ολοκληρώθηκε σέ 22 χρόνια (1839 - 1861) και θεωρείται κλασική. Κατ' αυτήν, στόν Ίπποκράτη αποδίδονται 12 από τά έργα, ενώ τά άλλα θεωρούνται μεταγενέστερα, γραμμένα από μαθητές του, αντιπροσωπεύουν όμως όλα τους τó Ίπποκρατικό πνεύμα. Ός τά πλέον αντιπροσωπευτικά του θεωρούνται: Ό "Όρκος, τó Περί Νόσων, Περί Αέρων - Υδάτων - Τόπων, τó Πραγματικόν, Περί Έπιδημιών, Περί Αρχαίας Ίατρικής.

Πολλοί άσχολήθηκαν με τήν κριτική άνάλυση, τόν σχολιασμό, τήν έρμηνεία και τόν ύπομνηματισμό τών κειμένων τού Ίπποκράτη, τά όνόματα τών όποίων γεμίζουν σελίδες όλόκληρες μέχρι τήν έποχή τού Γαληνού, ό όποιος και γράφει γι' αυτόν: «Ίπποκράτης ός πάντων υπερίνεγκε και πρώτος εις φώς εξένεγκε τήν τελείαν παρ' έλληριν ιατρικήν».

Όι Ίπποκρατικοί γιατροί γνώριζαν τις περισσότερες από τις σημερινές άρρώστιες και πρώτοι αυτοί έδωσαν τά όνόματα πού και σήμερα διεθνώς χρησιμοποιούνται, όπως: πνευμονία, πλευρίτις, άφθαι, άμυγδαλίτις, καρκίνος, κυνάγχη, διφθερίτις, έντε-

ρίτις, ειλεός, έμπύημα θώρακος ή κοιλίας, παρασίτωση, άσκαριδωση, λιθίασις νεφρών, νεφρίτις, κυστίτις, έλκος, ύδροκήλη, κισσοκήλη, άποπληξία, φυματιώδης σπονδυλίτις (πού, λόγω τής άριστης περιγραφής της, θά έπρεπε να όνομάζεται «νόσος τού Ίπποκράτη» και όχι «νόσος τού Ροοττ»). Ακόμη: ήμιπληγία, έπιληψία, παραπληγία, παράλυσις νεύρων, ποδάγρα, ληθαργική έγκεφαλίτις, μανία, μελαγχολία, ύστερία, τέτανος, κοιλιακός τύφος, δυσεντερία, άσθμα, έχινοκόκκος πνεύμονος, και πολλά άλλα. Όρισμένες καταστάσεις, άκόμη και σήμερα, φέρουν τó όνομα τού Ίπποκράτη, όπως: «Ίπποκράτειο δάκτυλο» (πληκτροδακτυλία) «Ίπποκράτειο προσωπείο», «Ίπποκράτειος σείσις» και άλλα... Και ή μέθοδος τής σημερινής εξέτάσεως τού άρρώστου, είναι δική του και αυτή!

Γεγονός τó όποιο ένδιαφέρει στό θέμα μας, είναι τó ότι, γύρω από κάθε Άσκληπειό αλλά και μεταξύ τού βοηθητικού και νοσηλευτικού προσωπικού, υπήρχε και άξιόλογος αριθμός έμπειρικών ιατρών οι όποιοι, με τόν καιρό, άποκτούσαν σημαντική ιατρική πείρα τήν όποία μετέφεραν σέ άλλες κοινωνίες ανθρώπων, κάνοντας τις και κτήμα σέ νεότερες γενεές ιατρών.

Άλεξανδρινή περίοδος τής Έλληνικής Ίατρικής.

Στήν Άλεξάνδρεια τής Αιγύπτου, τήν όποία έκτισε ό μεγάλος Έλληνας έκπολιτιστής στρατηλάτης Άλέξανδρος τó 332 π. Χ., οι έξαιρετικές φυσιογνωμίες τών πρώτων Πτολεμαίων διαδόχων του στό βασίλειο τής Αιγύπτου δημιούργησαν τις προύποθέσεις για μιάν άνευ προηγουμένου πολιτιστική άνθιση, ύστερα από μιá καταπληκτική έμπορική και οικονομική ανάπτυξη. Καλλιεργούνται τά γράμματα, οι τέχνες και ιδρύεται τó Μουσείον, ένα ίδρυμα μεγαλοπρεπές με εύρύτατους χώρους για ποικίλες έκδηλώσεις, τó όποιο μπορεί να χαρακτηριστεί και ως τó πρώτο Πανεπιστήμιο στόν κόσμο. Στό όποιο προσελκύνονται σοφοί και μελετητές από όλα τά μέρη τού Έλληνικού Κόσμου. Έτσι και συνεχίστηκε ή μελέτη τών φωτεινών διανοητών τών κλασικών χρόνων στήν

έλληνική γλώσσα ή όποία, κατά την 'Αλεξανδρινή περίοδο, κατέστη ή «κοινή», δηλαδή ή καθομιλουμένη, διότι οί πάντες τότε «έλληνίζον»! Τήν περίοδο εκείνη, στην 'Ιατρική, διέλαμψαν οί φυσιογνομίες του 'Ερασιστράτου και του 'Ηροφίλου.

Ο 'Ερασίστρατος, γεννήθηκε στην Κω περί τά τέλη του 4ου π. Χ. αιώνα. Ο 'Ηρόφιλος, σύγχρονός του περίπου, στην Μικρά 'Ασία. 'Αμφότεροι έμφοροούντο από τις άρχές του 'Ιπποκράτη. Προχώρησαν όμως ακόμη περισσότερο στην μελέτη των νόσων, ιδίως από τότε που ο Πτολεμαίος ο Σωτήρ επέτρεψε έλεύθερα την άνατομή του άνθρωπίνου πτώματος· και άνεζήτησαν την έρμηνεία των νόσων στην κατάσταση των έσωτερικών όργάνων, στις διάφορες ασθένειες. Θα μπορούσε δέ, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, να θεωρηθεί πρόδρομος και πρώτος Παθολογοανατόμος, πολλές έκατοντάδες χρόνια πριν από τον Μπέλ και τον Μαγκέντι, για την διάκριση των νεύρων σε κινητικά και αισθητικά, και 2000 χρόνια πριν από τον Φλουράνς που μελέτησε την άνατομική και τη φυσιολογία της παρεγκεφαλίδος. Πολύ πριν επίσης από τον Μόνρο, ανέκάλυψε τό τμήμα που συνδέει την τρίτη κοιλία με τις πλάγιες κοιλίες του έγκεφάλου. "Όλες αυτές οί άνακαλύψεις του όμως, όπως και πολλές άλλες, άναφέρονται υπό τά όνόματα άλλων και όχι τό δικό του. 'Ανεκάλυψε τη λειτουργία της γλωττίδος που κλείνει τον λάρυγγα όταν καταπίνουμε, ώστε να μη μπαίνουν οί τροφές στους πνεύμονες -ένώ, την εποχή του 'Ιπποκράτη ενόμιζαν ότι οί σκληρές τροφές μπαίνουν στον όργανισμό διά του οίσοφάγου, οί δέ ύγρες διά των πνευμόνων. Περιέγραψε μεταβολές στο παρέγχυμα των έσωτερικών όργάνων κατά τις διάφορες ασθένειες που όδήγησαν στον θάνατο, ώστε να χαρακτηρίζεται ως πρόδρομος του Μόργκαν κατά 20 αιώνας- ό όποιος θεωρείται ό ίδρυτής της σύγχρονης Παθολογικής 'Ανατομικής. Περιέγραψε τά άγνωστα, μέχρι τότε, λεμφικά άγγεία και συνέλαβε την έννοια της άνταλλαγής της ύλης, 19 ολόκληρους αιώνες νωρίτερα από τους νεότερους έρευνητές της. "Όλα δέ αυτά και πολλά άλλα, με την

κατάλληλη όρολογία και όνοματολογία!

Ο 'Ηρόφιλος, έμελέτησε περισσότερο τό κεντρικό νευρικό σύστημα. 'Επινόησε δικά του εργαλεία για τις μελέτες του, τέτοια που να προκαλούν τον θαυμασμό του Γαληνού 4 - 5 αιώνες άργότερα. Περιέγραψε τον «γραφικό κάλαμο» του έγκεφάλου και τό «χοριοειδές πλέγμα» της τρίτης κοιλίας, τά όποία σήμερα διδάσκονται στην ιατρική υπό τά όνόματα άλλων. Με τό όνομά του έμεινεν μόνον ό «ληνός του 'Ηροφίλου», που είναι ή συμβολή δύο μεγάλων φλεβικών άγγείων της σκληράς μήνιγγος του έγκεφάλου. 'Ανεγνώρισε επίσης τά όπτικά νεύρα και περιέγραψε τον άμφιβληστροειδή χιτώνα των όφθαλμών, με την άκρίβεια ενός άνατόμου της εποχής μας. Ξεχώρισε τά νεύρα από τους τένοντες (Ξέρετε; Και σήμερα ακόμη τά μπερδεύει ό κόσμος και λέει «πιάσθηκαν τά νεύρα μου», ενώ πρόκειται για τους τένοντες των μυών). Σ' αυτόν όφείλεται και ή όνομασία του δωδεκαδακτύλου του λεπτού έντέρου. Μελέτησε τό ήπαρ, τό άγκρεας, τους σιελογόνους άδένες, τά γεννητικά όργανα, περιγράφοντας και χαρακτηρίζοντας τα με τά κατάλληλα όνόματα. 'Εξ ου και ή σχετική όρολογία. Δικαίως, έπομένως, στην ιστορία της ιατρικής, μπορεί να θεωρηθεί ως ό ίδρυτής της 'Ανατομίας.

Η 'Αλεξανδρινή 'Ιατρική άνέδειξε και πολλούς άλλους έξέχοντες ιατρούς και συνέβαλε τά μέγιστα στην ευρύτερη διάδοση της 'Ελληνικής 'Ιατρικής. Κατηγορήθηκε και πολεμήθηκε ως «θεωρητική», από τους «έμπειρικούς», επειδή θεωρούσαν την άνατομή των πτωμάτων περιττή σκληρότητα για τον γιατρό, μάλλον όμως και επειδή έπέφερε βελτιώσεις στις άντιλήψεις για τις ασθένειες και την άντιμετώπισή τους. (Σημ. Ο 'Ερασίστρατος ύπήρξε έχθρός των άφαμαξέων και των καθαρικών!). Ο Γαληνός όδήγησε την 'Ελληνιστική 'Ιατρική στη μέση όδό, συνενώνοντας τό 'Ιπποκρατικό πνεύμα με την έρευνα σε μία παράλληλη πορεία.

(Συνεχίζεται)

ΑΘ. Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ
Καθηγητής 'Ιατρικής

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΙΚΗΣ ΣΥΝΘΕΣΕΩΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα στὰ ἑλληνικὰ ἀρχεῖα ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες ἀρχαιοδίφες ση-
μειώνεται ἤδη ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα. Ὅμως
οἱ ξένοι ἔχουν ἀρχίσει τὴν ἀρχαιοδιφία σχε-
δὸν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναγέννηση. Τὸν 19ο
αἰῶνα τὸ ἐνδιαφέρον ἐπαυξάνεται ὅπως καὶ
ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχαιοδιφῶν. Τὸ ἐρώτημα,
τὸ ὁποῖο πλανᾶται σὲ πολλοὺς Ἑλλήνες
ἀρχαιοφύλακες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, εἶναι ἂν
τὰ ποσὰ ποὺ ἐπενδύουν τὰ ξένα κράτη στοὺς
ἀρχαιοδίφες ἔχουν ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τὴν
ιστορικὴ ἔρευνα ἢ μήπως ἄλλοι εἶναι οἱ σκο-
ποὶ τῆς ἀρχαιοδιφίας αὐτῆς¹. Αὐτὸ τὸ ἐρώ-
τημα διατυπώνει γραπτῶς ὁ Ἰ. Σακκελίων
κρίνοντας τὸ ἔργο τοῦ προῖσταμένου τῶν
ἀρχείων τῆς Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ
ὑποδιευθυντῆ τῆς Ecole des Chartes L. De
Mas Latrie μὲ τίτλο Histoire de l' île de
Chypre sous le regne des princes de la
maison de Lusignan, τὸ ὁποῖο ἐκδόθηκε
στὸ Παρίσι τὸ 1854 σὲ τρεῖς τόμους ἀπὸ
τοὺς ὁποίους οἱ δύο πρῶτοι «οἱ καὶ ὀγκω-
δέστεροι περιέχουν ἐγγράφα ἀνέκδοτα λα-

τινισί, ἰταλισί καὶ ἑλληνισί γεγραμμένα»².
Τὸ ἔργο ἐπανεκδόθηκε τὸ 1970.

Ἄν ἐξαιρέσουμε τὸ ἀρχεῖακὸ ὕλικὸ τῶν
ιδιωτῶν τὰ ἀρχεῖα, τὰ ὁποῖα συντάχθηκαν
ἀπὸ Ἑλλήνες φορεῖς στὴν Ἑλλάδα μέχρι
τὴν ἴδρυση τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους
(1821), ἀνήκουν στὶς Κοινότητες καὶ στὴν
Ἐκκλησία. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα ἔχουν
διατηρηθεῖ καλύτερα ἀπὸ ἄλλα ἀρχεῖα π.χ.
τὰ κοινοτικά, γιὰ πολλοὺς λόγους, σπου-
δαιότερος τῶν ὁποίων εἶναι ὅτι οἱ συντά-
κτες πολλὰκις ἔχουν συνείδηση τοῦ σπου-
δαίου ἔργου ποὺ ἐπιτελοῦν. Ἀναφέρω 1)
τὸν ἐπίσκοπο Ἑλους Νικόδημο Βαβατενῆ,
ὁ ὁποῖος στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα, δηλώ-
νει ὅτι τὰ γραφόμενα πρέπει νὰ ἀποβαίνουν
«πρὸς δόξαν Θεοῦ, ἐπαινοῦ τῆς Ἐκκλησίας
καὶ δῆλωσιν τῶν μεταγενεστέρων»³. 2) Τὸν
ἀρχιεπίσκοπο Ἄνδρου καὶ Σύρου Ἰωάσαφ,
ὁ ὁποῖος ἀνήκει στοὺς ἐλάχιστους πνευμα-
τικὸς ἀνθρώπους τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰ.,
ποὺ στηρίζουν τὴν ὀρθότερη ἀντιμετώπιση
τῶν προβλημάτων τοῦ παρόντος καὶ τὴν
αἰσθητότερη βελτίωση τῶν συνθηκῶν ζωῆς
τοῦ μέλλοντος στὴν καλὴ γνώση τοῦ παρελ-
θόντος. Γι' αὐτὸ ἀφοῦ διαπιστώνει ὅτι δὲν
ὑπῆρξαν παλαιότεροι κώδικες μήτε εὐταξία,
παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ συγχωρήσει τοὺς
προκατόχους, οἱ ὁποῖοι κληρονόμησαν
στοὺς διαδόχους τους «σοκὸς ἀγνωσίας

1. Λυκούρη - Λαζάρου, Ε. Τὰ ἀρχεῖα στὸ νεοελλη-
νικὸ κράτος ἕως τὴν ἴδρυση τῶν Γενικῶν Ἀρχείων
(1821 - 1914). Β' Ἔκδ. Ἀθήνα: Ἴων, 1998, 368 σ.,
27. Βλ. καὶ Λάμπρος Σπ. Λόγοι καὶ ἄρθρα 1878 - 1902.
Ἐν Ἀθήναις 1902, 145. Ἐπίσης Paviot, J. Autour de
l' ambassade de l' Armon: érudits et voyageurs au
Levant à la Renaissance. Actes du Colloque de
Tours 30 Juin - 13 Juillet 1983. Paris: Maisonneu-
ve et Larose, p. 381 - 392, 383: «Guillaume Postel...
et Pierre Gilles entrent vite en conflit à propos
de la recherche de manuscrits anciens».

2. Ἐγγράφα τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος. Πανδώρα
1862, τ. 13, σ. 417 - 421.

3. Βέης, Ν. Ἐκφρασις κώδικος μητροπόλεως Μο-
νεμβασίας καὶ Καλαμάτας. ΔΙΕΕ, 1906, τ. 6, σ. 186 -
208, 188.

ὄλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων τῆς παροικίας αὐτῆς»⁴. Ἐκτοτε ἐπιδίδεται στὴν συγκέντρωση καὶ καταχώρηση κειμένων παλαιότερων καὶ συγχρόνων στοὺς κώδικες τῆς μητροπόλεως. Καὶ 3) τὸν Θεόφιλο ἐπίσκοπο Σερβίων καὶ Κοζάνης στὰ τέλη τοῦ ἴδιου αἰώνα, ὁ ὁποῖος προτρέπει τοὺς ἱερεῖς τῶν ναῶν νὰ συλλέγουν ὅλα τὰ παλαιὰ κατάστιχα καὶ νὰ τὰ ἀντιγράψουν σὲ καινούργιο κώδικα ὥστε τὰ κείμενα νὰ διατηρηθοῦν⁵.

Μὲ αὐτὲς τὶς προδιαγραφές, σὲ ἐποχὴ πού δὲν ὑπάρχει κράτος, ἡ ἐκκλησία καταγράφει τὸν κοινοτικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ βίο, τὴν πορεία τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὴν πληθυσμικὴ κατάσταση, τὶς βίαιες μετακινήσεις καὶ τὶς ἔξωθεν ἐπεμβάσεις. Θὰ ἀναφέρω λίγα παραδείγματα ἀπὸ αὐτὰ πού ἐξυτηρετοῦν τὸν τίτλο τῆς ἀνακοινώσεως.

Στὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα ἓνα εἶδος ἀρχεακοῦ ὑλικοῦ πού συναντᾶται συχνὰ εἶναι τὰ κατάστιχα ὀνομάτων, δηλαδὴ ὁ κατάλογος -συνήθως ἀλφαθητικὸς- βαπτιστικῶν ὀνομάτων ζώντων καὶ τεθνεώτων, τὰ ὁποῖα μνημονεύονται πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου κατὰ τὴν τέλεση τῆς θείας εὐχαριστίας. Φέρουν διάφορα ὀνόματα: παρρησία, πρόθεση, δίπτυχα κ. ἄ. Ὁ χρόνος ὑποχρέωσης τῶν ἱερέων γιὰ μνημόνευση τῶν ὀνομάτων εἶναι αἰώνιος. Π. χ. Τὸ βιβλίον προθέσεως τῆς μονῆς Ἁγίας Τριάδος Σπαρμποῦ τοῦ Θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου περιλαμβάνει ὀνόματα, τὰ ὁποῖα γράφθηκαν στὸ χρονικὸ διάστημα 1612 - 1798⁶. Ἡ πρόθεση τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου Χρυσολπηγῆς καθιερώνεται τὸ 1714 καὶ γράφονται τὰ ὀνόματα συνεχῶς περισσότερο ἀπὸ ἑκατονταετία⁷. Ὅταν τὸ

κατάστιχο φθίρειται ἀπὸ τὴν πολυετῆ χρῆση, ἀντιγράφεται σὲ νεώτερο, ὅπως δείχνει ὁ πατριακὸς κώδικας 768, πού χρησιμοποιεῖται γιὰ πρώτη φορὰ τὰ ἔτη 1571 - 1581, ὅποτε μεταφέρονται στὰ πρῶτα 130 φύλλα του τὰ ὀνόματα ἀπὸ παλαιότερο κατάστιχο στὸ νέο⁸.

Στὴ διάσωση τῆς ἀνθρωπωνυμίας τῶν πιστῶν κατὰ χρονικὲς περιόδους καὶ κατὰ περιοχὲς τόσο στὴν ἐπίσημη θρησκευτικὴ - χριστιανικὴ καὶ λόγια, ὅσο καὶ στὴν ἐντελῶς λαϊκὴ μορφή ἀποδίδεται μεγάλη ἀξία διότι:

1) Βοηθοῦν στὸν προσδιορισμὸ παλαιότητας τῶν οἰκισμῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ στοιχεῖα⁹.

2) Χάρη στὴν ἀνθρωπωνυμία καὶ τοπωνυμία, πού περιέχει, συμβάλλουν στὴ συναγωγὴ ὀρθότερων ἱστορικῶν συμπερασμάτων γιὰ τὴ διακρίβωση τῆς πληθυσμικῆς σύνθεσης¹⁰.

3) Ἀποτελοῦν δείκτη ἐπιπέδου μορφώσεως τοῦ λαοῦ¹¹.

Ὁ Μητροπολίτης Κορυθαῖς καὶ Ἰωαννίνων Γερβάσιος Ὡρολογᾶς (1896) τηρεῖ ἡμερολόγιο ἀλληλογραφίας. Ὅλα τὰ κείμε-

7. Φωτόπουλος Ἀθανάσιος. Χειρόγραφα μοναστηρίων τῆς Ἡλείας. *Μνήμων*, 1973, τ. 3, σ. 91 - 120, 113.

8. Λιθαδάρας, Ν. Ἡ παλαιότερη ἔνδειξις περὶ ὀρθοδόξων ἐν Σύρω. *ΕΕΒΣ*, 1953, τ. 23, σ. 722 - 726, 722.

9. Σπανός, Κ. Ἡ πρόθεση τῆς Ἁγίας Τριάδος Δρακότρυπας, μέσα 18ου αἰώνα. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν τοπωνυμίων καὶ τῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων τῆς περιοχῆς Β.Δ. Καρδίτσας, *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 1987, τ. 11, σ. 113 - 132, 114.

10. Σοφιανός, Δημ. Τὰ χειρόγραφα τῆς μονῆς Ἁγίου Στεφάνου, Ἀθήνα: Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, *ΚΕΜΝΕ*, 1986. (Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων, 3ος τόμος). Ὁ συγγραφεὺς στὴ σελίδα 20 ἀναλύοντασ τὴν παρρησία τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου παρατηρεῖ ὅτι ἀποτελεῖ πλοῦσιο ἀρχεῖο βαπτιστικῶν ὀνομάτων. Σκουβαράς, Ὀλυμπιώτισσα. Σελ. 204 «γραμμμένα ὅπως εἶναι ἀπὸ ἀπλοϊκοὺς καὶ ἀγράμματους μοναχοὺς διασώζουσαν τὴν φωνητικὴν τῆς ἐποχῆς, παρέχοντα τοιοῦτοτρόπως χρήσιμα καὶ αὐθεντικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐπιστήμην».

11. Φιλοπούλου, Κωνσταντία, Βαπτιστικὰ ὀνόματα ἐκ τῆς παρρησίας καὶ προθέσεως τῶν ἱερῶν μονῶν Βαρνάκοβας καὶ Προυσοῦ. *ΕΕΣΤΜ*, 1969 - 1970, τ. 2, σ. 267 - 279, 267.

4. Βέης, Ν. Ὁ κώδιξ τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας Ἀνδρου καὶ Σύρου. *Vizantijskij Vremennik*, 1913, τ. 20, σ. 208 - 246, 208. Ἀνατ.

5. Γκίνης, Δ. Πέντε ἐπισκοπικαὶ ἀποφάσεις διαζυγίου τῆς δυτικῆς Μακεδονίας τοῦ ΙΗ' αἰ. *ΕΕΒΣ*, 1953, τ. 23, σ. 348 - 354, 348.

6. Σκουβαράς, Ε. Ὀλυμπιώτισσα. Περιγραφή καὶ Ἱστορία τῆς μονῆς. Κατάλογος τῶν χειρογράφων. Ἀθήνα: Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ΚΕΜΝΕ, 1967, σ. 413 - 417.

να άπεικονίζουη την κατάσταση την όποία άντιμετώπιζε και τις προσπάθειές του για την άναχαίτηση τών ρουμανικών βλέψεων. Τό έπόμενο γεγονός άνήκει στη συνεχή προσπάθειά του. Τόν Αύγουστο του 1911 ό σουλτάνος Μεχμέτ Ρεσάτ Χάν θα έπισκεπτόταν τη Θεσσαλονίκη. Οί άντιπρόσωποι, που ήθελαν να συμμετέχουν στην ύποδοχή, έπρεπε να δηλώσουν ένδιαφέρον. Ό μητροπολίτης στην άρχή θεώρησε άσκοπη την άποστολή έλληνικής άντιπροσωπείας. Όμως όταν πληροφορήθηκε τη συμμετοχή Ρουμάνων, τών όποίων ή τουρκική διοίκηση ύποθάλλοντας την προπαγάνδα εις βάρος τών Έλλήνων, είχε δεχθεί άντιπροσώπους της άνύπαρκτης κοινότητάς τους, κάλεσε άμέσως σέ έκτακτη συνεδρίαση την άντιπροσωπεία της πόλεως και της έπαρχίας.

Στό πρακτικό της ένιαίας δημογεροντίας Ίωαννίνων, τό όποίο βρίσκεται στό άρχείο της μητροπόλεως και στό βιβλίό άποφάσεων του 1911 διαβάζουμε την άποφασιστική εισήγηση του μητροπολίτη. «Ή ήμετέρα έπαρχία να μή ύστερήσει στό ζήτημα τουτο και συνεπώς να προδής εις διορισμόν άντιπροσώπων, οΐτινες να παραστούν ξεχωριστά από τους Ρουμάνους», οί όποιοί «άντιπροσωπεύουσι δήθεν Ρουμανικές κοινότητας, αίτινες δέν ύφίστανται»¹². Οί δημογέροντες άφου εξέλεξαν και διόρισαν την Έπιτροπή, στη συνεδρία της 17ης Αύγουστου του 1911 ένεκριναν τις τελευταίες οδηγίες πρός τους έκπροσώπους τους.

Στην εύφορη πεδιάδα της Θεσσαλίας κατά την τουρκοκρατία κατοικοῦν Όθωμανοί Έλληνες (έξισλαμισθέντες) σέ πόλεις, Έλληνες δέ (όρθόδοξοι) σέ πόλεις και χωριά. Και οί δύο ομάδες συμβιώνουν και συναλλάσσονται. Δώδεκα έγγραφες όμολογίες τέτοιων συναλλαγών (1743 - 1828) μās διέσωσε μεταξύ άλλων έγγραφων ιδιώτης συλλογεύς¹³. Όλα τά έγγραφα είναι γραμμένα

12. Τζιόβας, Παν. Δ. Ήπειρωτικά σύμμεικτα Β'. Ό Ίωαννίνων Γερβάσιος Ώρολογάς, *Ήπειρωτική Έστία*, 1983, τ. 32, τεύχη 369 - 370, σ. 31 - 37, 36.

στην έλληνική γλώσσα και με έλληνικά γράμματα. Άκόμη και οί ύπογραφές τών Όθωμανών ή Τούρκων, όπως αύτοαποκαλούνται οί ίδιοι, είναι με τό έλληνικό άλφάβητο. Στό παλαιότερο από τά έγγραφα (του 1743) πωλητές είναι ό Μουσταφάς, υιός Έλληνας ιερέως, ό όποιος παρ' όλον ότι έξισλαμίσθηκε, κράτησε ως επίθετο τό όνομα του πατέρα του «Παπακώστα». Την συναλλαγή αύτή επικυρώνουν 12 Ρωμαίοι και 16 «Τούρκοι», κατά την όρολογία του κειμένου, με την έλληνική ύπογραφή τους. Έπειδή οί Τούρκοι συνήθως δέν έχουν επίθετα¹⁴, οί μάρτυρες του έγγραφου δημιούργησαν επίθετο από τον τόπο καταγωγής τους στην έλληνική προφορά του τοπωνυμίου και με την έλληνική κατάληξη π. χ. ό Σουλειμάν άγας Γαβριλιώτης καταγόταν από τη Γάβριανη της Φθιώτιδας. Και στα ύπόλοιπα έγγραφα όλοι άνεξαίρετως οί μάρτυρες Τούρκοι ή Τουρκαλβανοί είτε είναι άπλοοι στρατιώτες ή ιδιώτες, είτε είναι αξιωματούχοι, όπως ό Ταχήρ Γκέκας, δεκίλης (=έπίτροπος) τό 1800 και Ζαμπίτης (=άστυνόμος) τό 1801 του Βελή Γκέκα του έμπιστου άρχηγού τών στρατιωτών του Άλή Πασά, όλοι ύπογράφουν έλληνικά.

Γεννάται τό έρώτημα πόσο Τούρκοι μπορεί να είναι άνθρωποι που μιλούη και γράφουν έλληνικά και θεωρούν πολή φυσικό τό όνοματεπώνυμο τους να έχει τό ένα του συστατικό από τον έλληνικό κόσμο. Χρειάζεται να σημειωθεί ότι στη γλώσσα της έποχής Τούρκος ήταν ταυτόσημο με την έννοια μουσουλμάνος¹⁵. Γι' αύτό ό εκδότης, ό όποιος και σχολιάζει τά έγγραφα, άναφέρεται σέ όθωμανούς και Χριστιανούς άπομακρυνόμε-

13. Γιαννόπουλος, Ν. Έγγραφα εκ Γούρας και Λαρίσης δι' ών συναλλάσσονται Χριστιανοί μετ' Όθωμανών κατά τον 18ο αιώνα κ. ε. *Παρνασσός*, 1917, τ. 13, σ. 169 - 173.

14. Νικολάου, Γιώργος Β. Έξισλαμισμοί και εκχριστιανισμοί στην Πελοπόννησο από τά μέσα του 17ου αιώνα έως τό 1716. (Προβλήματα έρευνας. Τά πρώτα συμπεράσματα). *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, 1995, τεύχ. 7, σ. 37 - 60, 54.

15. Νικολάου, Έξισλαμισμοί, 51.

νος από την όρολογία του κειμένου «Τουρκοί και Ρωμαίοι». Διότι ήταν φανερό και κατ'έξοχήν με το παράδειγμα του Μουσταφά Παπακώστα ότι όλοι ήταν Ρωμοί τόσο οι έξιολαμισθέντες όσο και οι Χριστιανοί.

Η άλληλογραφία του εκ Βορείου Ήπειρου καταγομένου Άλη Πασά Τεπενλενλή και των υιών του έχει διασωθει και τουλάχιστον σε μεγάλο μέρος στεγάζεται σε ελληνικά αρχεία. Από τα υπερεκατό έγγραφα της συλλογής Ζυγαλάκη, τα όποια δωρήθηκαν στην ΙΕΕΕ, πολλά είναι από την άλληλογραφία του υιού του Άλη του Βελή Πασά¹⁶. Προς αυτόν τον Βελή Πασά, όταν ήταν Βαλής Πελοποννήσου με έδρα την Τρίπολη γράφει ο οικονομικός επίτροπος του για την περιοχή Θεσσαλίας, ο έξιολαμισμένος Πράμος (εκ του Μπράμος, υποκοριστικό του Ίμπραήμ) από την Λάρισα μεταξύ 1807 και 1812 όχι άπλως με ελληνικά γράμματα και άλβανική γλώσσα¹⁷, όπως έγραφαν τότε οι έγγραμματοί Άλβανοί (;), αλλά τα κείμενα είναι στην ελληνική γλώσσα γραμμένα από τον Έλληνα γραμματικό του Πράμου, τον Κώστα από το Τεπελένι.

Η έπιστολή περιέχει τις λεπτομέρειες των ενεργειών του Πράμου, οι όποιες είχαν σκοπό την αύξηση των εσόδων του Βελή Πασά και την διάθεση κεφαλαίων για άγορά θεσσαλικών τοιφλικιών από τα πολλά, που υπήρχαν προς πώληση εκείνη την εποχή. Έμμέσως δίνει πληροφορίες για τις τιμές της γής, το καλλιεργητικό δυναμικό της Θεσσαλίας, για το εισαγωγικό και έξαγωγικό έμ-

πόριο του Βελή Πασά. Για όλες αυτές τις πληροφορίες «είναι πολύτιμον και μοναδικόν έγγραφον» κατά τον έκδοτη και σχολιαστή της άλληλογραφίας του Βελή Πασά, αλλά και διότι διασώζει υλικόν αποδείξεως της ελληνικότητας της Βορείου Ήπειρου. Περι τούτου υπάρχουν στην προαναφερθεισα συλλογή Ζυγαλάκη έπιστολές: Του Άλη Πασά και άλλων Άλβανών εκ Βορείου Ήπειρου καθώς και προξένων ευρωπαϊκών δυνάμεων άλληλογραφούντων στην Έλληνική γλώσσα μετά του έπίσης εκ Βορείου Ήπειρου καταγομένου Βελή Πασά¹⁸.

Το γεγονός ότι Άλβανοί και μάλιστα μουσουλμάνοι άλληλογραφούν με τον έπίσης Άλβανό Βελή Πασά ελληνιστι «άποδεικνύει (...)»¹⁹ πόσον ελληνικαί εξακολουθούν να είναι ή διάνοια και αι εκδηλώσεις της πνευματικής ζωής και αυτών των έξιολαμισθέντων Βορειοηπειρωτών καθ' όλας τας εποχάς». Τις σκέψεις αυτές του Έλληνο ιστορικού επικυρώνει το τέλος της ύπηρεσιακής έπιστολής του Άλβανού Πράμου με την ευχή προς τον αφέντη του «και οι χρόνοι σου πάμπολλοι. Άμήν» και ελληνική ημερομηνία, «28 Σεπτεμβρίου Λάρισα».

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 μου άνατέθηκε να διδάξω Άρχειονομία στο τμήμα βιβλιοθηκονομίας του ΚΑΤΕΕ Α²⁰, το όποιο μετά το 1983 μετονομάστηκε ΤΕΙ Α. Είναι πολύ σημαντικό να θυμηθούμε ότι λίγοι ιστορικοί γνώριζαν τότε τον σκοπό και την αξία της υπάρξεως αρχείων. Οι πολλοί

16. Τσοποτός, Δ. Κ. 'Ανέκδοτος άλληλογραφία του Βελή Πασά υιού του Άλη Πασά του Τεπελενλή. Παρνασσός, 1914, τ. 10, σ. 39 - 63. *Νέος Έλληνομνήμων*, 1915, τ. 12, σ. 255: «Μεταξύ των εις το Άρχειο της 'Ιστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας επ' εσχάτων γενομένων δωρεών καταλέγεται και συλλογή πολιτικών έγγραφων, δωρηθέντων διά του εν Βόλω κ. Δ. Κ. Τσοποτού υπό του εκ Μηλεών του Πηλίου καταγομένου και νυν εν Κοζάνη δικηγορούντος κ. Γεωργίου Ζυγαλάκη».

17. Μαντά, Έλευθερία. Η χρήση του ελληνικού αλφαβήτου για τη γραφή της άλβανικής γλώσσας. Μία πρώτη προσέγγιση. *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, 1995, τεύχ. 7, σ. 7 - 24, 9.

18. Τσοποτός, 'Ανέκδοτος, 63.

19. «Προς λύπην των λυσσοδώς από τωνών επών όργιασών άνθελληνικών προπαγανδών», έ. ά.

20. Κέντρο Άνωτέρας Τεχνικής και Έπαγγελματικής Έκπαίδευσως (ΚΑΤΕΕ) Άθηνών. 'Οδηγός Σπουδών. Άθήναι, 1982, 169 σελ. Στον πρώτο αυτόν οδηγό σπουδών και στις σελίδες 107 - 109 δημοσιεύεται το πρόγραμμα του τμήματος Βιβλιοθηκονομίας. Το ίδιο πρόγραμμα με μικρές διαφοροποιήσεις υπάρχει στην έκδοση: Τεχνολογικά Έκπαιδευτικά Ίδρύματα. Ένας χρόνος μετά. Άθήνα: ΤΕΙ, 1984. Άνακοινώθηκε στο Διεθνές Συμπόσιο Άρχεϊακών. Άρχεία και προοπτικές στη νέα χιλιετία. Κύπρος 4 - 6 Μαΐου 2000.

είχαν άγνοια σέ βαθμό πού ακόμη και έπι-
μελείς τελειόφοιτοι τού Ιστορικού Τμήμα-
τος τού Πανεπιστημίου Άθηνών σέ ερώτη-
ση τι είναι τά άρχεία, νά δώσουν τήν απάν-
τηση «είναι ένας τόπος όπου οι ιστορικοί
βρίσκουν ύλικό γιά τις έργασίες τους», οι
δέ σπουδαστές τής Βιβλιοθηκονομίας τού
ΤΕΙ προτιμοῦσαν άσυζητητί μόνο μαθήμα-
τα μέ άντικείμενο τις νέες τεχνολογίες στήν
ύπηρεσία τών βιβλιοθηκών.

Άπό τό τέλος τής δεκαετίας τού '80 ση-
μειώνονται συνταρακτικά γεγονότα στόν
τομέα τών άρχείων και καθοριστικά γιά τήν
πορεία τής νέας έπιστήμης στήν Έλλάδα.
Άφ' ένός ή κίνηση, άντίθετα πρὸς τις κυ-
βερνητικές αποφάσεις, νά μη καταστρα-
φούν τά άρχεία τής έθνικῆς άντίστασης, ή
όποία κίνηση εκτός από τόν σκοπό της πα-
ράλληλα ύπηρετήσε και τήν προβολή τής
άξίας τών άρχείων σέ όλα τά στρώματα τής
έλληνικῆς κοινωνίας και μάλιστα μέ σύγχρο-
να παραδείγματα. Άφ' έτέρου ή αντίθεση
τών Έλλήνων στόν σφετερισμό τού ονόμα-
τος Μακεδονία από τό γειτονικό μας κρά-
τος με τις έπεκτατικές βλέψεις στίς έλλη-
νικές περιοχές, είχε συνταράξει τούς Έλλη-
νες οι όποιοι ζητοῦσαν άποδείξεις γιά νά

διαμορφώσουν άποψη. Η εύκαιρία ήταν μο-
ναδική, θεόστολη. Και μόνο τά όνομαστικά
κατάστιχα τών έκκλησιών τών διεκδικου-
μένων περιοχών, ιδίως όσα ήταν σέ συνεχή
χρήση γιά 2 - 3 αιώνες περιείχαν ικανοποιη-
τικές άποδείξεις, οι όποίες ήρεμοῦσαν τό
πνεῦμα τους.

Τά άρχεία δέν ήταν πλέον άπολιθώμα-
τα τού παρελθόντος χωρίς πρακτική άξία,
ήταν βασικά συστατικά τής έθνικῆς ύπαρ-
ξῆς μας. Ήταν ή εποχή κατά τήν όποία ή
άξία άρχείων διώθηκε σέ πολύ σημαντικά
ζητήματα. Έκτοτε ή Άρχειονομία καθιε-
ρώθηκε ως πολύ σημαντικό μάθημα στό
τμήμα Βιβλιοθηκονομίας τών ΤΕΙ μέ τó
σκεπτικό ότι άν όφείλουμε νά καταγράφο-
με, νά ταξινοῦμε και νά οργανώνουμε τήν
πνευματική δημιουργία τού έθνους μας, μέ
τόν ίδιο ζήλο όφείλουμε νά διαχειριζόμα-
στε τó ύλικό μέ τó όποιο τεκμηριώνεται ή
έθνική ιστορία. Και όταν ό άνθρωπος, ιδιαί-
τερα ό νέος, πιστεύει ότι ύπηρετεῖ ένα με-
γάλο σκοπό τότε τó καθήκον γίνεται έσω-
τερική έπιταγή.

Δρ. ΕΛΕΝΗ ΛΥΚΟΥΡΗ - ΛΑΖΑΡΟΥ
Καθηγήτρια Βιβλιοθηκονομίας ΤΕΙ έτ.

Ή έγγραφη νέων συνδρομητιών εις τας
«Άκτινας» είναι ένα πνευματικό έργον, τó
όποιον ήμπορούμε νά έπιτελέσωμε όλοι, μέ μι-
κράν προσπάθειαν.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟ

Ἡ ἱστορία μᾶς δίδει πλεῖστα ὅσα παραδείγματα πού καταδεικνύουν πέραν πάσης ἀμφιβολίας τὴ γόνιμη συνάντηση καὶ τὴν ἀρμονικὴ συνεργασία ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Καὶ ἴσως τὸ πλέον ἐντυπωσιακὸ παράδειγμα μᾶς τὸ δίδουν οἱ ἴδιοι οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ ὁποῖοι ἀγκάλιασαν μὲ τὴ χριστιανικὴ τους πίστη τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, θεμελιώνοντας ἔτσι τὴν κοινὴ πολιτισμικὴ μας παράδοση, τὸν ἑλληνοχριστιανικὸ μας πολιτισμὸ.

Βεβαίως οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἐλλείπουν, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν ἰδίων τῶν Ἑλλήνων, καθὼς πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ πού ἀναγνωρίζουν μὲν πρόθυμα τὴ σημασία τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πλὴν ὅμως βδελύσσονται καὶ ἀποστρέφονται τὸν Χριστιανισμό. Καὶ ὅσα καὶ ἂν εἶναι τὰ κείμενα τῆς πατερικῆς μας Γραμματείας πού μαρτυροῦν ἀψευδέστατα τὴ γόνιμη συνάντηση χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἑλληνικῆς παιδείας, τίποτε δὲν μοιάζει ἱκανὸ νὰ μετακινήσει αὐτοὺς τοὺς ἀμετανόητους πολεμίους τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὸ συμπέρασμα πού ἔχουν σπεύσει νὰ υἱοθετήσουν ἐκ τῶν προτέρων: "Ὅτι δηλαδὴ ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς ὄχι ἀπλῶς οὐδέποτε συνεργάσθηκαν ἀρμονικά, ἀλλὰ καὶ εἶναι στοιχεῖα ἐκ φύσεως ἀντιφατικά καὶ πολέμια. "Ἐνα ἀπὸ τὰ στερεότυπα ἐπιχειρήματα αὐτῶν τῶν ἀμετανόητων πολεμίων τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς:

«Ὅλα αὐτὰ πού λέτε γιὰ γόνιμη συνάντηση τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας», θὰ μᾶς ποῦν, «εἶναι θεωρίες καὶ μόνον θεωρίες, πού δὲν μποροῦν παρὰ νὰ καταρρεύσουν, εὐθὺς μόλις δεῖ κάποιος ἕνα καὶ μόνον ἱστορικὸ γεγονός: Τὸ γεγονός ὅτι τὸ 529 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς μὲ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα διατάσσει τὸ κλείσιμο τῶν φιλοσοφικῶν Σχολῶν τῆς Ἀθήνας, θέτοντας ἔτσι τὴ φιλοσοφία ὑπὸ ἀπαγόρευση».

Μπροστὰ σὲ αὐτὴ τὴν ἐπίθεση ὀφείλουμε κατὰ πρῶτον νὰ διερωτηθοῦμε ποιοὶ ἦσαν οἱ λόγοι πού ὤθησαν τὸν Ἰουστινιανὸ στὴν ἀπόφαση νὰ ἀναστείλει τὴ λειτουργία τῶν φιλοσοφικῶν Σχολῶν τῆς Ἀθήνας. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ἀπλή, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναλογισθοῦμε τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τῆς ἐποχῆς: Πρόκειται γιὰ μίαν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποία ὁ μὲν εἰδωλολατρικὸς κόσμος ἀντιπροσώπευε τὸ παλαιὸ πού πέθαινε, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς τὸ καινούργιο πού ἔσφιζε ἀπὸ ζωὴ. Ἡ κίνηση τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἂν θέλουμε νὰ ποῦμε τὰ πράγματα μὲ τὸ ὄνομά τους, ἦταν μίαν κίνηση «δημαγωγική», καθὼς θὰ λέγαμε σήμερα: στρεφόμενος κατὰ τοῦ παλαιοῦ μὲ μίαν κίνηση ἐντυπωσιασμοῦ, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέδιδε νὰ φανεῖ γνήσιος ἐραστὴς τοῦ καινούριου ἤθελε νὰ κερδίσει τὴ συμπάθεια τῶν πληθυσμῶν τῆς αὐτοκρατορίας, πού ἦσαν πλέον σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν χριστιανικοί, κυνηγώντας τὸ φάντασμα τοῦ παρελθόντος. Ἐξυπακούεται βεβαίως ὅτι ἡ κίνηση τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν εἶχε κανένα ἀπολύτως νόημα καὶ περιεχόμενον, ἀφοῦ ἡ ἐποχὴ του χαρακτηριζόταν ἀπὸ τὸν «ἥρεμο μαρασμὸ τοῦ παλιοῦ», ὅπως γράφει ὁ Τσιριντάνης¹.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη θὰ μπορούσε κάποιος νὰ τηρήσει ἀποστάσεις ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καθὼς καὶ ἀπὸ κάποιες κινήσεις τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου χωρίτερα. Πέραν τούτου ὅμως ἐπιθυμοῦμε νὰ καταστήσουμε σαφές ὅτι ἡ προσπάθεια ἐκμεταλλεύσεως σὲ δάρος τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς κινήσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑποκρύπτει στὴν πραγματικότητά μίαν εὐθεῖαν παραποίηση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας καὶ μίαν ὀλόκληρη σειρά ἀπὸ ἐξώφθαλμα ψεῦδη.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοοῦμε ὅτι ἡ Ἀθήνα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ δὲν εἶχε καμμία ἀπολύτως σχέση μὲ τὴν Ἀθήνα τῶν κλασικῶν χρόνων. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τὰ κέντρα τοῦ ἑλλη-

νισμού είχαν μεταφερθεί στην 'Ανατολή, στην 'Αλεξάνδρεια, την 'Αντιόχεια, την Πέργαμο. Και από την εποχή του Μεγάλου 'Αλεξάνδρου μέχρι την εποχή του 'Ιουστινιανού μεσολαβούν οκτώμισιοι αιώνες. 'Επί οκτώμισιοι λοιπόν ολόκληροι αιώνες, όσο δηλαδή χρονικό διάστημα χωρίζει εμάς σήμερα από τους Κομνηνούς του Βυζαντίου, ή 'Αθήνα παρήκμαζε συνεχώς. "Όταν περισσότερο από έναν αιώνα πριν από τον 'Ιουστινιανό ο Συνέσιος είχε μεταβεί στην 'Αθήνα για να σπουδάσει φιλοσοφία, είχε δοκιμάσει τόσο μεγάλη απογοήτευση, ώστε φθάνει μέχρι του σημείου να εύχεται σε επιστολή του να χανόταν κακήν κακώς ο καπετάνιος του πλοίου που τον είχε φέρει εκεί, όπου μόνον οι όνομασίες θύμιζαν πλέον τὸ ἐνδοξο παρελθόν². 'Η 'Αθήνα, συνεχίζει ο Συνέσιος, πάλαι ποτέ ἐστία σοφῶν, δὲν ἦταν πιά διάσημη παρὰ γιὰ τοὺς μελισσοουργούς της³! 'Επομένως, ἂν θέλουμε νὰ βλέπουμε τὰ πράγματα στὶς πραγματικὲς τους διαστάσεις, ὁ 'Ιουστινιανὸς δὲν ἀπαγόρευσε τὴ φιλοσοφία στὴν πόλη πού δόξασε τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμό· ἀπλῶς ἔκλεισε τὶς φιλοσοφικὲς Σχολές μίᾶς μικρῆς ἐπαρχιακῆς πόλεως τῆς αὐτοκρατορίας, πού δὲν ἐκαυχάτο πλέον γιὰ τοὺς φιλοσόφους της, ἀλλὰ γιὰ τοὺς μελισσοουργούς της.

Καὶ πέραν τούτου ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλαμβάνουμε τὴν κίνηση τοῦ 'Ιουστινιανοῦ ὡς ἀπαγόρευση τῆς φιλοσοφίας. "Όταν ὁ 'Ιουστινιανὸς ἀνῆλθε στὸν θρόνο τὸ 527 μ. Χ., εἶχε ἤδη περάσει περίπου ἐνάμισιοι αἰῶνες ἀπὸ τὸν τέταρτο αἰῶνα, τὸν χρυσὸ αἰῶνα τῶν χριστιανικῶν γραμμάτων, τὸν αἰῶνα πού ἐσήμανε τὴν ἀρχὴ τῆς συμπόρευσης τῆς χριστιανικῆς πίστεως μὲ τὴν ἐλληνικὴ παιδεία, τὸν αἰῶνα πού ἀνέδειξε τοὺς κορυφαίους Πατέρες τῆς 'Εκκλησίας μας. Τὸν 'Ιουστινιανὸ τὸν χωρίζαν ἀπὸ τὸν Μέγα Βασίλειο τόσα χρόνια, ὅσα χωρίζουν εμάς σήμερα ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνση τοῦ 'Όθωνα ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα. Καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα ἡ ἐλληνικὴ παιδεία διδασκόταν συστηματικὰ ἀπὸ χριστιανοὺς διδασκάλους. 'Η 'Αθήνα ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἦταν τὸ ἔσχατο καταφύγιο τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.

'Αλλὰ ἄς ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὴ χρι-

στιανικὴ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. Οἱ μὴ χριστιανικὲς Σχολές, στὶς ὁποῖες διδασκόταν ἡ φιλοσοφία ὅταν ἀνῆλθε στὸν θρόνο ὁ 'Ιουστινιανός, ἦσαν κατὰ βάσιν οἱ ἐξῆς δύο: 'Η νεοπλατωνικὴ Σχολὴ τῆς 'Αθήνας, καὶ ἡ ἐπίσης νεοπλατωνικὴ Σχολὴ τῆς 'Αλεξανδρείας. 'Ιδού λοιπὸν ἡ ἀπόδειξη ὅτι ἡ κίνηση τοῦ 'Ιουστινιανοῦ δὲν συνιστοῦσε ἀπαγόρευση τῆς φιλοσοφίας: 'Ο 'Ιουστινιανὸς ἀνέστειλε μὲν τὴ λειτουργία τῆς Σχολῆς τῆς 'Αθήνας, ἀλλὰ δὲν ἔθιξε οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστον τὴ Σχολὴ τῆς 'Αλεξανδρείας⁴. Καὶ ἡ Σχολὴ τῆς 'Αλεξανδρείας παρουσιάζει ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον: Σὲ αὐτὴν πλῆι στοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους ('Αμμώνιο, 'Ασκληπιὸ καὶ 'Ολυμπιόδωρο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη) ὑπῆρχαν καὶ φιλόσοφοι πού ἀσπασθήσαν στὸν Χριστιανισμό, μὲ πρῶτο καὶ καλύτερο τὸν 'Ιωάννη τὸν Φιλόπονο, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ Σχολὴ τῆς 'Αλεξανδρείας νὰ μπορέσει νὰ ἀποτελέσει τὴ γέφυρα ἐπικοινωνίας τῆς βυζαντινῆς φιλοσοφίας μὲ τὸν ἐθνικὸ κόσμο.

Οἱ χριστιανοὶ αὐτοκράτορες δὲν ἐφείδοντο τιμῶν πρὸς τοὺς φιλοσόφους, ἀκόμη καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀντιπαράθεσης τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν ἐθνικὸ κόσμο. "Ας θυμηθοῦμε ὅτι τὸ 355 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος εἶχε καλέσει στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν Θεμιστιο, τὸν ὁποῖο εἶχε περιβάσει μὲ τὶς πιὸ μεγάλες τιμές, χρίζοντάς τον μάλιστα συγκλητικό· χαρακτηριστικὸ δὲ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι, ἀπονέμοντάς στὸν Θεμιστιο τὸ ἀξίωμα τοῦ συγκλητικοῦ, ὁ Κωνσταντῖος εἶχε δηλώσει ὅτι ἀπένεμε ρωμαϊκὸ ἀξίωμα, καὶ ὁ φιλόσοφος ἔδιδε σὲ ἀντάλλαγμα ἐλληνικὴ σοφία, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία εἶχε ἤδη ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, νὰ παίρνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο πλέον τὸ πολυτιμώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ (τὴν ἐλληνικὴ σοφία). Εἶδαμε ἐξάλλου τὸν σημαντικὸ ρόλο πού διαδραμάτισε ἡ Σχολὴ τῆς 'Αλεξανδρείας, ἡ ὁποία δὲν ἐθίγη ἀπὸ τὸν 'Ιουστινιανό. Καὶ ὑπάρχει καὶ συνέχεια: Λιγώτερο ἀπὸ ἓναν αἰῶνα μετὰ τὸ κλείσιμο τῶν φιλοσοφικῶν Σχολῶν τῆς 'Αθήνας ὁ Στέφανος ὁ 'Αλεξανδρεὺς προσκαλεῖται ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα 'Ηράκλειο στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ὀνομάζεται οἰκουμενικὸς διδάσκαλος στὸ

Πανδιδασκῆριον, καὶ διδάσκει ἐκεῖ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη. Ἀντιλαμβανόμεστε λοιπὸν ὅτι ἡ κίνησις τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν εἶχε σὲ καμμία περίπτωσις χαρακτῆρα τοῦ διωγμοῦ τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοὺς χριστιανούς.

Ἄν εἶχε ἤδη ἀρχίσει νὰ διαφαίνεται ὅτι οἱ πολέμοι τοῦ Χριστιανισμοῦ μετέρχονται καὶ ἐδῶ τὴν προσφιλή τους μέθοδο τῆς «μισῆς ἀλήθειας», τοῦτο καθίσταται ἀκόμη περισσότερο προφανές, ὅταν αὐτοὶ ἀναφέρονται στοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους ποὺ δίδασκαν στὴν Ἀθήνα τὴν ἐποχὴ τοῦ κλεισμάτος τῶν Σχολῶν. Αὐτοὶ ἦσαν ὅλοι κι ὅλοι ἐπτά, καὶ σύμφωνα μὲ μία πληροφορία ποὺ μᾶς παραδίδει ὁ ἱστορικὸς Ἀγαθίας, εὐθὺς μετὰ τὸ κλείσιμο τῶν Σχολῶν ἀπεφάσισαν ὅλοι μαζί ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἀθήνα καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴν Περσία, ὅπου προσδοκοῦσαν νὰ βροῦν εὐνοϊκότερες συνθήκες· πολλῶ δὲ μᾶλλον δεδομένου ὅτι ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Περσίας, ὁ Χοσρόης Α', εἶχε τὴν φήμη λογίου ἀνδρὸς ποὺ τιμοῦσε τὴ φιλοσοφία, καὶ οἱ ἐπτά ἐθνικοὶ φιλόσοφοι προσδοκοῦσαν ἀνοήτως νὰ βροῦν στὸ πρόσωπό του ἕναν ἡγέτη ποὺ ἀνταποκρινόταν στὸ πλατωνικὸ ἰδεῶδες τοῦ φιλοσόφου βασιλέως⁵. Οἱ πολέμοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ἀνεμένετο ἄλλωστε, δὲν παραλείπουν νὰ ἀδράξουν τὴν εὐκαιρία ποὺ τοὺς προσφέρει αὐτὸ τὸ γεγονός, νὰ διαρρηγνύουν τὰ ἱμάτιά τους κραυγάζοντας:

«Ὅποια κατάντια γιὰ τὴν Ἑλλάδα! Οἱ φιλόσοφοι ἐγκαταλείπουν τὴν κοιτίδα τῆς φιλοσοφίας, ποὺ σκεπάζεται τώρα ἀπὸ τὸ σκοτάδι τοῦ μεσαίωνα καὶ τοῦ χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ, καὶ πηγαίνουν στὴν Περσία, προσδοκῶντας νὰ βροῦν ἐκεῖ εὐνοϊκότερες συνθήκες γιὰ τὴ φιλοσοφία!».

Τοῦτο ὅμως, κατὰ τὴν προσφιλή τακτικὴ τῶν πολεμιῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι μόνον ἡ «μισὴ ἀλήθεια»· διότι ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη μισή, τὴν ὁποία αὐτοὶ δολίως ἀποσιωποῦν: Οἱ ἐπτά ἐθνικοὶ φιλόσοφοι τῶν Ἀθηναίων μετέβησαν μὲν μὲ προσδοκίαις στὴν Περσία, ἀλλὰ ἀπογοητεύθηκαν τόσο ἀπὸ τὰ ὅσα βρῆκαν ἐκεῖ, ὥστε πολὺ σύντομα ἄρχισαν νὰ οἰκτείρουν τοὺς ἑαυτοὺς τους γιὰ τὴν ἀνοησία τους καὶ νὰ ποθοῦν νὰ ἐπιστρέψουν. Καὶ

μολονότι, ὅπως μᾶς παραδίδει ὁ ἴδιος ἱστορικὸς, ὁ Ἀγαθίας, ὁ Χοσρόης ἐπιθυμοῦσε νὰ τοὺς κρατήσει κοντὰ του καὶ τοὺς ὑποσχόταν τιμὲς καὶ μεγαλεῖα, αὐτοὶ δήλωναν ἀνοικτὰ ὅτι «προτιμοῦσαν νὰ πεθάνουν εὐθὺς μὲ τὸ ποῦ θὰ περνοῦσαν τὰ σύνορα, παρὰ νὰ μείνουν στὴν Περσία, περιβαλλόμενοι μὲ τίς πιὸ μεγάλες τιμὲς!» («οἱ δὲ ἄμεινον εἶναι σφίσειν ἡγοῦντο, ἐπιβάντες μόνον τῶν Ρωμαϊκῶν ὀρίων, αὐτίκα, οὕτω παρασχόν, καὶ τεθνάναι, ἢ μένοντες παρὰ Πέρσας τῶν μεγίστων γερῶν μεταλαγχάνειν»)⁶. Ἴδου πῶς ἡ μισὴ ἀλήθεια ἀποδεικνύεται πανηγυρικὰ χειρότερη ἀπὸ τὸ ψέμμα, ὅπως συνηθίζουμε νὰ λέμε!

Ἄλλὰ πρέπει νὰ ποῦμε καὶ κατὰ ἄλλο: Κατὰ τοὺς πέντε πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνες συνετελέσθη τὸ θαῦμα τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦμε αὐτὸ ποὺ εὐστόχως ἐπισημαίνει ὁ Βασίλειος Σταθάκης σὲ πρὸ τετραετίας ἄρθρο του στὸ περιοδικὸ *Ἀκτίνες*, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς ὁ ἐκχριστιανισμὸς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐγίνετο ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἕλληνας καὶ δὲν ἐπιβλήθηκε ἔξωθεν⁷. Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας ἦσαν Ἕλληνες καὶ κατὰ τὸ γένος καὶ κατὰ τὴν γλῶσσα, καὶ κατὰ τὴν παιδεία. Αὕτη εἶναι μία πραγματικότητα, μπροστὰ στὴν ὁποία κλείνουν πεισματικὰ τὰ μάτια ὅσοι θέλουν νὰ βλέπουν τὸν Χριστιανισμὸ ὡς πολέμιον τοῦ ἑλληνισμοῦ· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπιμένουν νὰ ἰσχυρίζονται ἀφελῶς ἢ δολίως ὅτι τελευταῖοι θεματοφύλακες τοῦ ἑλληνισμοῦ τὸν ἔκτο αἰῶνα ἦσαν οἱ ἐπτά ἐθνικοὶ φιλόσοφοι τῆς Σχολῆς τῆς Ἀθήνας ποὺ ἔκλεισε ὁ Ἰουστινιανός· ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ μειδιάσουμε, ὅταν μαθαίνουμε ὅτι αὐτοὶ οἱ ὑποτιθέμενοι «τελευταῖοι θεματοφύλακες τοῦ ἑλληνισμοῦ» ἦσαν οἱ ἐξῆς: ὁ Δαμάσκιος ὁ Σύρος, ὁ Συμπλίκιος ὁ Κίλικας, ὁ Εὐλάμιος ὁ Φρύγας, ὁ Πρισκιανὸς ὁ Λυδός, ὁ Ἑρμείας καὶ ὁ Διογένης ἀπὸ τὴ Φοινίκη καὶ ὁ Ἰσίδωρος ὁ Γαζαῖος...

Δὲν πρέπει νὰ παραλείψουμε νὰ ἀναφερθοῦμε καὶ σὲ μία ἀκόμη μεγάλη πλάνη ποὺ καλλιεργεῖται συστηματικὰ. Οἱ πολέμοι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀρέσκονται νὰ ἐμφανίζονται μὲν Χριστιανισμὸ ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὸν μυστικισμὸ, τὸν δὲ ἑλληνισμὸ ὡς ἀντιπροσω-

πείοντα τὸν ὀρθολογισμό· ἡ ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐρμηνεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὡς ἐπικράτηση τοῦ μυστικισμοῦ ἐπὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἡ ὁποία ἐσήμανε τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ μεσαίωνα. Ἐ λοιπόν, οὐδὲν ἀναληθέστερον τούτου! Ἡ εἰδωλολατρικὴ φιλοσοφία τῆς ἐποχῆς, ὁ νεοπλατωνισμὸς τοῦ Πρόκλου, τοῦ Ἰαμβλίου καὶ τοῦ Δαμασκίου, εἶχε πολὺ περισσότερο μυστικισμὸ ἀπ' ὅ,τι ὁ Χριστιανισμός!

Εἶναι χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα γράφει ἐν προκειμένῳ μία ἀδιαφιλονίκητη αὐθεντία, ὁ Βασίλειος Τατάκης, στὸ μνημειῶδες ἔργο του *Ἡ Βυζαντινὴ φιλοσοφία*, ἀναφερόμενος στὸν μεγάλο Ἀλεξανδρινὸ φιλόσοφο καὶ ἐπιστήμονα Ἰωάννη τὸν Φιλόπονο καὶ τὴ μεταστροφή του στὸν Χριστιανισμό: «Ὁ Φιλόπονος», γράφει ὁ Τατάκης, «παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ γνώση αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ὁ προσηλυτισμὸς του... δὲν φαίνεται νὰ ὀφείλεται παρὰ στὸ γεγονός ὅτι ἡ εἰδωλολατρικὴ σοφία δὲν κατορθώνει πιά νὰ ἱκανοποιήσει οὔτε τὸ πνεῦμα οὔτε τὴν ψυχὴ του: ἀηδιασμένοι ἀπὸ τὸν γεμάτο μαγεία καὶ μαντεία εἰδωλολατρισμὸ τοῦ Πρόκλου καὶ τοῦ Ἰαμβλίου, ζητᾶ ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνευματὸς του. Ἄν ἡ σκέψη μας εἶναι ὠσπτή, τότε ὁ προσηλυτισμὸς τοῦ ἐπιστήμονα αὐτοῦ δείχνει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς προσέφερε κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἕνα πιὸ στέρεο ἔδαφος γιὰ τὴ θεωρία καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, καὶ τὸ ἔδαφος αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ οἱ μεταφυσικὲς βάσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, οἱ ὁποῖες διαμόρφωσαν ἕνα σύμπαν τέτοιο πὸν ἀνταποκρινόταν καλύτερα στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ὀρθολογισμοῦ»⁸!

Ἀντιλαμβανόμεστε εὐκόλα πόσο ἄστοχο εἶναι νὰ ταυτίζουμε τὸν ἑλληνισμὸ μὲ τὸν ὀρθολογισμό, καὶ τὸν Χριστιανισμὸ μὲ τὸν μυστικισμὸ. Τολμᾶμε νὰ ποῦμε ὅτι, ἂν ἤμασταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναζητήσουμε τοὺς συνεχιστὲς τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους στοὺς πρώτους πέντε χριστιανικοὺς αἰῶνες, θὰ τοὺς βρῖσκαμε πολὺ πιὸ εὐκόλα στὸ πρόσωπο τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, παρὰ στὸν σκοτεινὸ μυστικισμὸ τοῦ

Πρόκλου καὶ τοῦ Ἰαμβλίου καὶ τῶν ἐπτὰ ἐθνικῶν φιλοσόφων τῆς Σχολῆς τῆς Ἀθήνας πὸν ἔκλεισε ὁ Ἰουστινιανός.

Θὰ κλείσουμε μὲ δύο στίχους τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, οἱ ὁποῖοι συμπεκνώνουν ἄριστα ὅλα σχεδὸν ὅσα θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε γιὰ τὸν ἑλληνοχριστιανικὸ πολιτισμὸ, καὶ δείχνουν ἀνάγλυφα τί εἶναι αὐτὸ πὸν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ μιλάμε μὲ παρηγορία γιὰ γόνιμη ἔνωση ἑλληνισμοῦ καὶ χριστιανισμοῦ σὲ ἕνα ὅλον, σὲ ἕναν πολιτισμὸ. Γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος:

«Ἐλλάς ἐμή, νεότης τε φίλη, καὶ ὅσα πέπασμαι,

καὶ δέμας, ὡς Χριστῷ εἶξατε προφρονέως»⁹, δηλαδή,

«Ἐλλάδα μου, καὶ ἀγαπημένη μου νεότης,

καὶ σῶμά μου, μὲ πόση προθυμία ἀνοίξατε τὸν δρόμο στὸν Χριστό».

Δρ. ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΤΣΕΝΤΟΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

1. Ἀλεξάνδρου Τσιριντάνη, *Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες*, Ἐκδόσεις «Συζητήσις», Ἀθήνα 1978, 89.
2. Συνεσίου, *Ἐπιστολὴ ρλς', Τῷ ἀδελφῷ*, ed R. Hatcher, 136. 6 - 8: *«καὶ κακὸς κακῶς ὁ δεῦρό με κομίσις ἀτόλοιο ναύκληρος ὡς οὐδὲν ἔχουσιν αἱ νῦν Ἀθῆναι σεμνὸν ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα».*
3. Συνεσίου, ὁ. π., 136. 18 - 20: *«αἱ δὲ Ἀθῆναι, πάλα μὲν ἦν ἡ πόλις ἐστία σοφῶν, τὸ δὲ νῦν ἔχον σεμνίουσιν αὐτὰς οἱ μειττοργίου».*
4. Ὁμοίως ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἔβριξε καὶ τίς δύο ἄλλες μὴ χριστιανικὲς σχολές, ὅπου διδάσκονταν τὰ ἐλληνικὰ γράμματα, τὴ Σχολὴ τῆς Γάζας (ὅπου διδασκόταν ἡ φιλολογία) καὶ τὴ Σχολὴ τῆς Βηρυτοῦ (ὅπου διδασκόταν τὸ δίκαιο).
5. Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ Μυρηναίου, *Ἱστορικῶν Β'*, ed. J. - P. Migne, PG 88, 1396.15 κ.ε.
6. Ἀγαθίου Σχολαστικοῦ Μυρηναίου, ὁ. π., PG 88, 1397. 1 - 4.
7. Βασιλείου Σταθάκη, «Ἡ συνάντηση τοῦ χριστιανισμοῦ μὲ τὸν ἑλληνισμὸ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες», Μέρος Β', *Ἀκτῖνες* (Μάρτιος 1997), 80.
8. Βασιλείου Ν. Τατάκη, *Ἡ Βυζαντινὴ φιλοσοφία*, μετὰφρ. Εὐὰς Καλπουρτζή, Ἐταιρεία Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Γενικῆς Παιδείας, Ἀθήνα 1977, 53.
9. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Ἐπι εἰς ἑαυτόν, γδ'*, ed. J. - P. Migne, PG 37, 1449. 2 - 3.

Θ Ρ Α Κ Η

Προβληματίζει ο τουρισμός; Γιατί όχι; Έξαρτάται από ποιά οπτική γωνία θα τον δής. Άλλα και από τὰ μέρη πού επισκέπτεσαι.

Στις έσχατιές τών βορειοανατολικών συνόρων μας ή Θράκη. Έξω από τον άξονα τών συνηθισμένων κινήσεων μας.

Άποφασίσαμε παρ' όλα αυτά να την επισκεφθοῦμε. Να έπικοινωνήσουμε με τους ανθρώπους της πού στο κατώφλι τους αντικρύζουν καθημερινά τον Τούρκο και τον Βούλγαρο. Δύο λαούς πού λόγοι ιστορικοί τους θέλουν -όχι άδικαιολόγητα- έχθρους μας. Πού αν ξεφυλλίσουμε την ιστορία μας θα τους βρούμε πολλές φορές μπροστά μας να έπιβουλεύονται την έδαφική μας ακεραιότητα, την έλευθερία μας, την ζωή μας, χωρίς κανένα ιστορικό προηγούμενο πού να τους νομιμοποιή. Έδάφη έλληνικά από αρχαιοτάτων χρόνων τὰ έχουν στην κυριότητά τους και έκαναν τὸ πᾶν γιά να τὰ άφελληνίσουν. Πώς να συμπλιωθής με την σέψη της συμβίωσης σ' ένα κόσμο πού θέλει όλους τους ανθρώπους αν όχι άδελφούς τουλάχιστον καλούς γείτονες, όταν γνωρίζεις ότι εκείνοι έμμένουν στα παλιά. "Οτι σὲ ύποβλέπουν. "Οτι καιροφυλακτούν, ακόμα και σήμερα, να βρουν την ευκαιρία να πάρουν τόπους έλληνικούς πού τους έλευθερώσαμε με αίμα. Πώς να τείνης χείρα φιλίας, όταν γνωρίζεις ότι πίσω από την πλάτη τους κρατούν μαχαίρι. Παρ' όλα αυτά ο Έλληνας είναι πρόθυμος να ξεχάση.

Πρώτος σταθμός στο ταξίδι μας ή Άλεξανδρούπολις. Τὸ παλιὸ Δεδέαγατς. Ίδρύθηκε τὸ 1876, λόγω της σιδηροδρομικής γραμμής πού περνούσε από εκεί προς Άδριανούπολη και Κωνσταντινούπολη. Η μεγάλη σημασία του σιδηροδρόμου, σημαντικού χερσαίου συγκοινωνιακού μέσου τὰ

χρόνια εκείνα, δίνει ώθηση σὲ μιὰ άλματώδη ανάπτυξη, ιδίως στις αρχές του είκοστού αιώνα. Με πληθυσμὸ κατά τὸ πλείστον έλληνικό, ή Άλεξανδρούπολις γίνεται κέντρο διαμετακομιστικού έμπορίου. Ίδρύνονται προξενεία. Έλληνικά σχολεία όπου διδάσκεται και ή γαλλική γλώσσα. Οί κυρίες ράβονται στο Παρίσι. Και ή πόλις άποκτᾶ κοσμοπολίτικο χαρακτήρα.

Την ανάπτυξη ανακόπτουν οί καταστροφές τών Βουλγάρων κομιτατζήδων τὸ 1912. Μετά ένα χρόνο, οί Μεγάλες Δυνάμεις παραχωρουν όλόκληρη τή Δυτική Θράκη στη Βουλγαρία. Φυγή τών Έλλήνων προς τὸ νότο. Τὸ 1919 την ξαναδίνουν στην Έλλάδα πού σχεδόν ξανακτίζει την πόλη από την αρχή και της δίνει τὸ σημερινό της όνομα. Ρυμοτομία πού έντυπωσιάζει, μεγάλοι δρόμοι, ώραία σπίτια και πολυτελή καταστήματα, δίνουν στην Άλεξανδρούπολη όψη μεγαλουπόλεως. Ωραιότατα σχολεία, εκκλησίες και δημόσια κτίρια, δωρεές μεγάλων έθνικων ευεργετών, την στολίζουν. Η παραλία της, με τὸ ωραίο πάρκο κατά μήκος, άποτελεί κόσμημα, καθώς και ο πανύψηλος φάρος της, όρατός από μεγάλη απόσταση.

Την προκυμαία, κοντά στο λιμάνι, κομοῦν τὰ άγάλματα της Δόμνας και του Χατζη-Αντώνη Βισβίζη. Έλληνες της Αίνου, μεγάλοι καρaboκρηδες, είχαν τὸ 1821 τριάντα καράβια. Τὰ έδωσαν όλα στον άγώνα όπου έχασε τη ζωή του και ο ίδιος ο Βισβίζης. Τριάντα χρόνια μετά, ή χήρα του, ή καπετάνισσα, κατώρθωσε να δγάλη μιὰ σύνταξη για να ζήση.

Σουφλί. Δεύτερος σταθμός στη διαδρομή μας. Καινούργια πόλις έλληνική, άκολουθεϊ την τύχη τών άλλων πόλεων της Θράκης. Καταλαμβάνεται άλλεπάλληλα

ἀπὸ Τούρκους καὶ Βουλγάρους καὶ υφίσταται δηώσεις καὶ σφαγές. Φημισμένο γιὰ τὰ μεταξωτὰ του. Ἐπισκεπτόμαστε τὸ μουσεῖο του. Ἀπογοήτευσις. Ἀντὶ νὰ δοῦμε παλιὰ σουφλιώτικα μεταξωτὰ, ἔργα τέχνης, βλέπουμε φωτογραφίες. Καθὼς μᾶς εἶπαν ὑπάρχουν ἐκθέματα, ἀλλὰ εἶναι στίς ἀποθήκες.

Ἐνδιαφέρον τὸ Διδυμότειχο. Ψηλὰ στὸ λόφο, βλέπει κανεὶς ὑπολείμματα τοῦ «Διδύμου Τείχους», πού σημαίνει διπλὸ τεῖχος. Κάστρο βυζαντινὸ μὲ ωραίους πύργους καὶ παλιὰς ἐκκλησίες, πού καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς Ρώσους τὸ 1878, κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο. Σ' αὐτὸ τὸ κάστρο, φυλακίστηκε ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνο Ἀχμέτ τὸν Γ' ὁ Κάρολος ΙΒ' τῆς Σουηδίας ὕστερα ἀπὸ τὴν ἥττα του στὴν Πολτάβα.

Τὸ Διδυμότειχο χτίστηκε στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι σώζονται λείψανα πελασγικῶν τειχῶν. Στους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας διεδραμάτισε σπουδαῖο ρόλο. Σ' αὐτὸ στέφθηκε αὐτοκράτωρ ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός. Ἐκεῖ γεννήθηκε ὁ Ἰωάννης Δούκας Βατάσης καὶ ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος.

Τὸ δρᾶδυ τὸ κάστρο φωτισμένο, ἀποτελεῖ ἓνα θέαμα καταπληκτικόν. Καθὼς τὸ ἀντικρίζουμε, ὁ νοὺς μας τρέχει στὰ παλιὰ. Τὸν καιρὸ πού προστάτευε τὴν πόλι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς της. Τώρα ὑπάρχουν ἐκεῖ μερικὰ σπίτια ἀπλῶν ἀνθρώπων. Αὐτοὶ φυλάνε τὰ ἐρημωμένα τεῖχη. Καὶ συντροφεύουν τὶς σκοτεινὲς νύχτες τὶς ἱερὲς σκιὲς τῶν παλληκαριῶν πού ἔπεσαν γιὰ τὴν πατρίδα.

Ἡ Ὁρεσιάδα (γιὰ νὰ ἀκριβολογοῦμε, ἢ Νέα Ὁρεσιάδα) εἶναι μιὰ καινούργια πόλις. Οἱ κάτοικοί της, πρόσφυγες ἀπὸ τὴν

Ἀνατολικὴ Θράκη, ὕστερα ἀπὸ τὴν συμφωνία περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἐγκαταστάθηκαν στὸν κάμπο, μέσα σὲ σκηνές. Μόνη περιουσία τους τὰ χέρια τους. Μ' αὐτὰ ἔσκαψαν τὴ γῆ πού κάρπισε πλοῦσια. Μ' αὐτὰ ξανάχτισαν τὰ σπίτια τους. Ἡ δουλειὰ εἶναι μοχλὸς πού κινεῖ τὴν γῆ. Δύναμις πού μεταμορφώνει τὸν κόσμον. Καὶ μὲ αὐτὴ τὴν δύναμη οἱ φτωχοὶ πρόσφυγες ἀρχισαν σιγὰ-σιγὰ νὰ χτίζουν τὴν καινούργια τους πόλι. Τὴν ἔφτιαξαν στ' ἀχνάρια τῆς παλιᾶς. Ὅταν ἔχῃς πίσω σου μιὰ ἱστορία, ἓνα παρελθόν, ἓνα πολιτισμὸ, κάποια πρότυπα, ξέρεις πῶς νὰ χτίσης τὴν καινούργια ζωὴ σου.

Ἔτσι, μέσα στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα πού ξεριζώθηκαν ἀπὸ τὸν τόπον τους, στὸν ἴδιον αὐτὸν αἰῶνα, οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ἄνθρωποι πού ἢ βαρβαρότητα τοὺς ἐδίωξε ἀπὸ τὶς ἐστίες τους γυμνοὺς, τοὺς στέρησε τὴν πατρίδα τους, τὸν τόπον πού γεννήθηκαν καὶ ἔζησαν κι' ἄφησαν πίσω τους ὄλο τους τὸ διός, ξανάχτισαν τὴ ζωὴ τους στὴν καινούργια πατρίδα τους πού φτωχὴ κι' αὐτὴ τοὺς δέχτηκε μὲ ἀγάπη. Κι' ἔγινε ἡ Νέα Ὁρεσιάδα μιὰ ὁμορφὴ πόλι.

Δυὸ λόγια ἀκόμα γιὰ τὴν Ὁρεσιάδα. Ἐνας φόρος τιμῆς στὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο της. Τὸ ἴδρυσαν κυρίως δάσκαλοι, αὐτοὶ οἱ πρωτεργάτες τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους, γιὰ νὰ διασώσουν τὶς μνημὲς ἀπὸ τὶς ἀλησμόνητες πατρίδες. Καὶ τὸ πέτυχαν. Ἐνα κόσμημα τῆς πνευματικῆς Θράκης. Ἀκόμα κι' ὅταν τὴν σκοτώνουν, ἡ Ἑλλάδα δὲν πεθαίνει. Ζῆ μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία της καὶ τὸν πολιτισμὸ της.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Ἡ επικαιρότητα ἐπιβάλλει νὰ ἐπανέλθουμε σὲ ὅσα ἐσχολίασε ἡ στήλη αὐτὴ στὸ τεῦχος τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου σχετικὰ μὲ τὶς συνέπειες τῆς ὑπογεννητικότητας. Οἱ προτεινόμενες ἀπὸ τὴν πολιτεία μεταβολὲς στοὺς ὄρους συνταξιοδοτήσεως καὶ οἱ προβλεπόμενες ἐν γένει ἀλλαγές στὸ ἀσφαλιστικὸ σύστημα τῆς χώρας, μὲ τὶς ἐξ αὐτῶν προκύπτουσες ἀντιδράσεις τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ὅπως καὶ ἐπίσημα ἐδηλώθηκε ὀφείλονται καὶ στὴν χρονίζουσα ὑπογεννητικότητα πού παρατηρεῖται μεταξὺ τοῦ λαοῦ μας, πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ξένον καὶ σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χώρες.

Πέραν ὅμως τούτου μία ἄλλη αἰτία γιὰ τὴν ὑπαρξὴ μεγάλων ἐλλειμμάτων στὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεία εἶναι ἡ παρατηρούμενη σὲ μεγάλη ἔκταση εἰσφοροδιαφυγὴ εἴτε ἐκ μέρους ιδιωτῶν, εἴτε καὶ ἐξ αὐτῶν τοῦ Δημοσίου. Καὶ οἱ δύο ὡς ἄνω ἀναφερόμενες αἰτίες δὲν εἶναι ἄμοιρες τῆς ἠθικῆς κρίσεως ἡ ὁποία χρονίζει στὶς σύγχρονες κοινωνίες, ἡ ὁποία στὴν προκειμένη περίπτωσι ἐμφανίζεται εἴτε μὲ τὴν ἀποφυγὴ τῆς τεκνογονίας, εἴτε μὲ τὴν ἐσκεμμένη παράλειψη ἐκπληρώσεως τῶν ὀφειλομένων εἰσφορῶν στοὺς ἀρμόδιους φορεῖς.

Οἱ κατὰ καιροὺς συντασσόμενες ἀναλογιστικὲς μελέτες, οἱ ὁποῖες ἀφοροῦν στὴν βιωσιμότητα τῶν ἀσφαλιστικῶν ταμείων εἶναι μὲν χρήσιμες γιὰτὶ δίνουν μία ρεαλιστικὴ εἰκόνα τῆς ταμιακῆς καταστάσεως καὶ τῶν προβλεπομένων εἰς τὸ μέλλον ὑποχρεώσεων αὐτῶν, εἶναι ὅμως ἀνεπαρκεῖς γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ βελτίωση τῆς καταστάσεως, δεδομένου ὅτι δὲν αἴρουν στὴν οὐσία τὶς αἰτίες οἱ ὁποῖες γεννοῦν τὸ πρόβλημα.

Ὡς ἐκ τούτου προέχει, ὅπως καὶ γιὰ τὴν ἐπίλυση ὅλων τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων, ἡ πνευματικὴ τροφοδοσία τοῦ λαοῦ, γιὰ τὴν ὁποία καὶ τὸ ἄψυχο κράτος καὶ ὁ συνδικαλισμὸς εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἀνταποκριθοῦν σὲ αὐτὴν τὴν οὐσιαστικὴν ἀνάγκη τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν.

Ἐνα τέτοιο ἔργο ἀνήκει κατὰ κύριον λόγον στὴν ἀρμοδιότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐθελοντικῶν στρατευμένων μελῶν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου Του ἔχει τὴν δυνατὴτητα νὰ ἱκανοποιῆσει τὶς πνευματικὲς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ Αὐτοῦ καὶ νὰ συντελέσει στὸν ἠθικὸ ἐπανεξοπλισμὸ του.

ΥΠΟΠΤΕΣ ΜΕΘΟΔΕΥΣΕΙΣ

Στὴν κοινὴ δήλωση τοῦ Πάπα Ρώμης Ἰωάννου Παύλου Β' καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστοδοῦλου κατὰ τὴν πρόσφατη ἐπίσκεψη τοῦ πρώτου στὴν Ἀθήνα, πέραν τῶν θεολογικῶν καὶ γενικωτέρων τοποθετήσεων περιλαμβάνεται καὶ ἓνα ἐπίκαιρο πολιτικὸ μῆνυμα στὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὅτι: «ἡ διαφαινομένη τάσις μετατροπῆς ἐνίων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν σὲ λαϊκὰ κράτη, χωρὶς καμμιά ἀναφορὰ σὲ θρησκεία συνιστᾷ ἀναίρεσις καὶ ἀπάρνησις τῆς πνευματικῆς αὐτῶν κληρονομίας».

Βέβαια τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι καινοφανές· ἔχει τὶς ρίζες του στὴν ἐποχὴ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐδῶ καὶ δύο αἰῶνες πρὶν καὶ στὴν συνέχεια κατὰ τὴν διάρκειά τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων τοῦ ναζισμοῦ, τοῦ φασισμού καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ τὸν παρελθόντα αἰῶνα.

Ἐξ ἄλλου ὅταν πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ σα-

ράντα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐξέφραζαν τοὺς φόβους τους καὶ διεκήρυτταν τὴν ἀντίθεσή τους σὲ μίᾶ ἐπιχειρουμένη προσπάθεια ἀντικαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ μὲ τὸ λατινικὸ ἀλφάβητο ὀρισμένοι ἔσπευσαν νὰ χαρακτηρίσουν τὴν ἐνέργεια αὐτῆ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ὡς ὑπερβολικὴ. Βέβαια μερικοὶ πανεπιστημιακοὶ διδάσκαλοι σὲ σχετικὴ ἀρθρογραφία τους στὸν ἀθηναϊκὸ τύπο ὑποστήριξαν ὅτι δὲν ὑφίσταται τέτοιο θέμα. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ προειδοποίηση καὶ ἡ ἀνησυχία τῶν Ἀκαδημαϊκῶν φαίνεται πὼς εἶχε βάση καὶ σωστὴ πληροφόρηση καὶ γιὰ τοῦτο ὑπῆρξε τὸ πρῶτο ἐπίσημο «σημὰ κινδύνου» γιὰ ὅ,τι ἐμελλε καὶ μέλλει νὰ ἀκολουθήσει. Ὅλα τὰ προηγούμενα συνιστοῦν μίᾶ ὑποδόσκουσα τάση γιὰ μίᾶ κακῶς νοουμένη πορεία στὴν εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση, ἡ ὁποία φαίνεται ἀντιφάσκουσα στὶς ἀρχικὲς διακηρύξεις, περὶ σεβασμοῦ τῶν ἰδιαιτεροτήτων τῶν κρατῶν μελῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐπιβάλλεται ἐργήγορη γιὰ νὰ ἀποτραπεῖ ὁ λάθρα ἐπιχειρούμενος ἀποχριστιανισμὸς καὶ ἀφελληνισμὸς τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Δὲν προκάλεσαν ἐκπλήξη οἱ ἀπειλὲς τοῦ Τούρκου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν σχετικὰ μὲ τὴν συζητούμενη ἐνταξὴ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες σὲ περίπτωσι πραγματικοποιήσεως αὐτῆς, ἡ τουρκικὴ πλευρὰ ἤθελε ἀντιδράσεις δυναμικὰ, τηρώντας ἀσφαλῶς «τὶς παραδόσεις τῆς!».

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο θέλομε ἐκτιμῆσει στὸ ἄμεσο μέλλον θὰ εἶναι ἡ ἀποφασιστικότητα τῶν κρατῶν μελῶν τῆς Ε. Ε. ἀφ' ἐνὸς γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τοῦ αἰτήματος τῆς Κύπρου γιὰ τὴν ἐπάξια ἐνταξὴ τῆς νήσου στὴν Ε. Ε. καὶ ἀφ' ἑτέρου γιὰ τὴν ὀφειλομένη σθεναρὰ στάσι αὐτῶν ἐναντι τῶν τουρκικῶν διαθέσεων καὶ ἀπειλῶν.

Εἶναι ἀηθες καὶ ἀπαράδεκτο στὴ διεθνῆ

πρακτικὴ ἡ ἀπροκάλυπτη καὶ μὲ ἀπειλὲς ἐπέμβασι στὶς σχέσεις καὶ στὶς ἐξ αὐτῶν προκύπτουσες διαδικασίες κυρίαρχων κρατῶν (ὅπως τῶν ἐταίρων τῆς Ε. Ε. καὶ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας) ὑπὸ τρίτων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἔννομον ἀρμοδιότητα ἐπὶ τοῦ θέματος, δεδομένου ὅτι ἡ Τουρκία δὲν εἶναι μέλος οὔτε προβλέπεται στὸ προσεχὲς μέλλον νὰ εἶναι τῆς Ε. Ε.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἐνθάρρυνσι ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ δὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς γιὰ ἰδίους λόγους τῶν Τούρκων ὅπως καὶ τῶν Ἀλβανῶν τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἐπαυξάνει τὴν ἐπιθετικότητα αὐτῶν καὶ γίνεται πρόξενος ἀστάθειας καὶ ἀνασφάλειας στὴν εὐαίσθητη περιοχὴ τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

B. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΣ

Ὅταν ἡ Πολιτεία μὲ τὰ θεσμικὰ τῆς ὄργανα εἶναι δύσκολο νὰ ἐπιτύχει ὀρισμένους στόχους τῆς, καταφεύγει στὴ δημιουργία Ἰδρυμάτων, Ὁργανισμῶν, Ἀνεξαρτήτων Ἀρχῶν, Συνηγόρου τοῦ Πολίτου, Εἰδικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ προσπαθεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐπιβάλλει νομοθετικῶς τὴ θέλησή τῆς, ἀφ' ἑτέρου νὰ τοποθετήσῃ πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς -μὲ τὸ ἀξίμιωτο καὶ ἐκτὸς τῶν καθιερωμένων- νὰ μιλᾶνε αὐτὰ ἀντὶ νὰ ἐκτίθεται ἡ ἴδια ἡ Πολιτεία. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀσκεῖται μίᾶ ἀνελεύθερη πολιτικὴ- ἀπὸ ἄγνωστα πρόσωπα, μὲ ὀργανωμένα γραφεῖα καὶ ἀπολαβές, ποὺ λειτουργεῖ μὲ «δημοκρατικὲς» διαδικασίες. Πεῖρα χαρακτηριστικῆς ἔχουμε μὲ τὸν καθορισμὸ τῶν εὐαίσθητων ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων ποὺ σκοπὸ εἶχαν νὰ ἀφαιρεθεῖ ἡ ἀναγραφὴ τοῦ θρησκευματος στὶς ταυτότητες καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγένειας, δηλαδὴ τῆς ἐθνικότητάς μας. Τὸ «χάλι», ὅτι αὐτὰ γίνονται στὴν Εὐρῶπῃ ἢ ὅτι ἔτσι ἀποφάσισαν στὶς Βρυ-

ξέλλες δὲν εἶχε εὐεργετικά ἀποτελέσματα, γιατί τέτοιες ἀποφάσεις δὲν ὑπάρχουν. Ἄλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχαν ποῦ βρίσκεται ἡ δύναμη καὶ οἱ δυνατότητες τῆς δικῆς μας πολιτείας νὰ ἀποκρούσει τέτοιες ἐφαρμογές. Ἄρχισαν ἔτσι οἱ *διαμαρτυρίες* ποῦ φαίνονται πῶς δὲν θὰ σταματήσουν. Θὰ φέρουν κάποιον ἀποτέλεσμα ὅσο καὶ ἂν οἱ ἀρμόδιοι εἰσηγητὲς φρονοῦν τὸ ἀντίθετο. Εἶναι «σκληρὸν πρὸς κέντρα λακτιζειν».

ΤΟ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟ

Οἱ διαμαρτυρίες κάποτε φέρνουν κάποιον καλὸ ἀποτέλεσμα. Οἱ κινητοποιήσεις π.χ. γιὰ τὸ ἀσφαλιστικὸ (μείωση συντάξεων καὶ παράταση χρόνου ὑπηρεσίας) ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐργαζόμενους ἦταν μία διαμαρτυρία ποῦ πρόσκαιρα τουλάχιστον ἔφερε μίαν ἀναστολὴν στὰ προετοιμαζόμενα καὶ τὴν παραπομπὴν τοῦ θέματος σὲ «διάλογο» (ποῦ γεννήθηκε στὸν τόπο ποῦ ζοῦμε) μὲ ἐκπροσώπους τῶν ἐργαζομένων. Παραδέχτηκαν τὴν ἀδικία ποῦ πρότειναν. Ἄλλὰ ποῖος μπορεῖ νὰ περιμένει μιά λύση ὅταν τὸ θέμα ἀντιμετωπίζεται μὲ ἀνευθυνότητα; Σήμερα καρατομεῖται ὁ ἄνθρωπος, δὲν τοῦ ἀναγνωρίζουν οὔτε τὴν ψυχὴν του, οὔτε τὸν κόπον του, οὔτε τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀγωνία του, οὔτε τὴν προσωπικότητά του. Τὴν «ἀξιοπρέπεια» τὴν κρατοῦν ὀρισμένες ὁμάδες

μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό τους (θυμηθεῖτε αὐτὸ τὸ γιὰ νὰ ζοῦμε ἀξιοπρεπῶς, ὅταν διπλασίασαν τὸ μισθὸ τους). Οἱ ἄλλοι; Ποιοὶ ἄλλοι; Τῶν ἄλλων ἡ ἱερὴ καὶ ἀπαρραβίαστη προσωπικότητα ὑποβαθμίζεται σὲ μιὰ μονάδα παραγωγῆς ποῦ δὲν χρειάζεται πλέον δυνάμεις ἐπιβίωσης. Γιὰ τοὺς κυβερνῶντες οὔτε ὄριο ἡλικίας ὑπάρχει, οὔτε 35ετία, ἀλλὰ ἀρκοῦν δύο ἢ τρεῖς σύννοδοι βουλευτικές γιὰ νὰ εἶναι ἡ σύνταξη περίπου εἰκοσάπλάσια πολλῶν συνταξιούχων.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διαλόγου τοῦ Κράτους μὲ τοὺς ἐπίσημους συζητητὲς τῶν ἐργαζομένων εἶναι γνωστά. Ἐκτόνωση, καθοδήγηση μὲ διάφορα τεχνάσματα καὶ κατάληξη στὶς πολιτικὰς προτάσεις.

Ἡ σημερινὴ ὅμως διαμαρτυρία ποῦ βρίσκεται σὲ ἐξέλιξη γιὰ τὸ ἀσφαλιστικὸ δὲν εἶναι κενὴ περιεχομένου. Τὰ στοιχεῖα ἔχουν δοθεῖ ἀναλυτικὰ στὸν ἡμερήσιο τύπο. Ἴσως ὅμως δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ πειθοῦν μερικοὶ ὅτι ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι μόνο προνόμιον μερικῶν. Ποτὲ δὲν κυττάχτηκε στὰ μάτια. Ἡ ἀξιοπρέπεια ὄχι μόνο πρέπει νὰ ἀναγνωρισθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ διασωθεῖ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Τότε μιὰ κοινωνία εἶναι ἄξια νὰ ζεῖ καὶ νὰ καυχᾶται γιὰ τοὺς ἀρχόντες τῆς. Θὰ δοῦμε τὰ ἀποτελέσματα.

Σ.Β. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ο ΓΑΛΛΟΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

Κύριε Διευθυντά,

Ο συγγραφέας Ρεζις Ντεμπρέ, στο νέο του βιβλίο «I. F. (Intellectuel Francais) suite et fin» υποστηρίζει ότι το είδος «Γάλλος διανοούμενος» που στο παρελθόν γνώρισε μεγάλες δόξες, πνέει τώρα τα λοιόθια παγιδευμένος στο ρηχό βεντελιόκι των μίντια. Ο γάλλος διανοούμενος παγιδεύτηκε στο κυνήγι της εικόνας του: δημοσιοποιώντας τις ιδιωτικές απόψεις του για την έπικαιρότητα συνέδεσε την τύχη του με τα μέσα δημοσιότητας, κι έγινε κομπάρσος στο πλατό των «μίντια», μιὰ υπογραφή, μιὰ βεντέτα.

Σε συνέντευξη που έδωσε ρωτήθηκε: υπογράφετε το πιστοποιητικό θανάτου του γάλλου διανοουμένου... σέ τί υπέκυψε; Ο γάλλος διανοούμενος, απήντησε ο Ντεμπρέ, είναι ένας *σεβάσμιος αιώνόβιος*. Γεννήθηκε το 1898, με το κατηγορώ του Ζολά. Με τη φωνή του ο Ζολά έπαιρνε το λόγο για να υπερασπιστεί το λοχαγό Ντρέύφους. Έκτοτε οι διανοούμενοι της Γαλλίας, πιό έντονα και μεγαλόφωνα από οποιασδήποτε άλλης χώρας πήραν θέση σε πλήθος εγχώριες και διεθνείς πολιτικές μάχες, στρατευμένοι συχνά σε υποθέσεις με ζοφερή έκβαση. Κι αν σήμερα από το Κόσοβο ως την Τσετσενία κι από την Άλγερία ως την Αυστρία, βρίσκουν ακόμη αφορμή για να εκφραστούν, το ζήτημα είναι τι λένε και ποιός τους άκουει.

Άλλο αίτιο θανάτου είναι *ή εξάντληση της κοιλούρας του βιβλίου* και της λόγιας παράδοσης. Η πολιτική σήμερα δεν

άφορά την εφαρμογή μιās μακροπρόθεσμης αντίληψης για τόν κόσμο, αλλά τη βραχυπρόθεσμη διαχείριση οικονομικών δυσχερειών, διαχείριση που δεν χρειάζεται κανείς σκέψη, αλλά μάρκετινγκ... Η χώρα δεν είναι πλέον ή παλλόμενη καρδιά των πραγμάτων... Ο διανοούμενος σήμερα δεν έχει πιὰ έπιρροή στην ουσία των πραγμάτων, έχει χάσει τὸ πάνω χέρι... Και *ή αυθεντία* του άσκειται στο κενό... Κατηγορεί, καταγγέλει, αλλά δεν εξηγεί.

Στις άρχές του 19ου αϊ. υπήρχαν οι συνθήκες για την άποστολή των διανοουμένων, ή οποία έχει ως βασικό στοιχείο της την *έπιρροή*... ο διανοούμενος *άπυθύνεται στην κοινή γνώμη για να την κατευθύνει, να την έρεθίσει, να την μαστιγώσει.. να την έπηρεάσει, να την ξεσηκώσει*. Έξαρτάται από αυτήν και δεν είναι απομονωμένος όπως ο συγγραφέας που νοιάζεται για την τέχνη ή ο έπιστήμονας που άσχολείται με τα πειράματά του. Η δική του άποψη είναι να συζητηθεί και να σχολιαστεί. Οι ιδέες του κινητοποιούν τις μάξες.

Ο *λόγος ύπαρξης* του διανοουμένου (του ζωντανού έννοείται) είναι να δείχνει τὸ δρόμο και να βοηθάει τούς συνανθρώπους του να καταλάβουν τὰ δύσκολα ζητήματα του καιρού τους, τις προοπτικές της Γενετικής, τὰ αδιέξοδα του Τρίτου Κόσμου, τὰ ενεργειακά προβλήματα, τὴ χρεωκοπία της Παιδείας.

Στην δεκαετία του '70, ο διανοούμενος έγινε *πολιτική φιγούρα*, με όλους τούς κινδύνους του πράγματος. Άρχισε να παράγει περισσότερο θόρυβο παρά νόημα και να *έπιδιώκει* τὴν κοινωνική προβολή.

Ἐφόσον τὸ τεκμήριο γὰρ νὰ σοῦ δοθεῖ ὁ λόγος εἶναι ἡ *διασημότητα*, ὅλοι οἱ διάσημοι μετράνε. Ὁ διανοούμενος παγιδεύτηκε στὸ κυνήγι τῆς εἰκόνας του... κι ἀσχολήθηκε μὲ θέματα ποὺ δὲν γνώριζε καλά. Στὸ ἐρώτημα γιατί τρέχουν οἱ ἐφημερίδες πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς διανοούμενους ποὺ δὲν ἔχουν πάψει νὰ κάνουν λάθη; Ἡ ἀπάντηση εἶναι: *Γιατί δίνουν χρῶμα!* Ὁ διανοούμενος μιλάει σὲ ὑψηλοὺς τόνους, δηλώνει περισσότερο ἀπ' ὅσα ξέρεי, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ πλεονέκτημα γιατί μπορεῖ νὰ παρεμβαίνει γρήγορα, ἐπιθετικά, μὲ ὀρμή... Ζοῦμε σὲ μιὰ δημοκρατία τῆς *«γνώμης»* καὶ οἱ ἡγέτες τῆς γνώμης -οἱ ἀρθρογράφοι, οἱ σχολιαστές, ἐκεῖνοι ποὺ ἱεραρχοῦν τὴν πληροφόρηση- εἶναι λίγο περισσότερο ἡγέτες ἀπὸ τοὺς ἄλλους... Ἀπέναντι στοὺς πολιτικοὺς οἱ διανοούμενοι εἶναι εὐνοϊκότερα τοποθετημένοι, γιατί παίρνουν τὸ καλύτερο ἀπὸ τὴν πολιτικὴ χωρὶς τὰ ἀρνητικά, τὶς ἀντικρουόμενες πιέσεις, τὴν ἀνάγκη ἐπανεκλογῆς, τὴν προσωρινότητα.

Ποιὸ θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ διανοούμενου σήμερα; Ὁ Ντεμπρὲ ἀπαντᾷ: Νὰ ἀπορρίψουν τὸν μανιχαϊσμό, νὰ με-

λετήσουν τὰ προβλήματα, νὰ πιάνουν ἕνα ζήτημα καὶ νὰ τὸ ἐξετάζουν σὲ βάθος.

Ἄραγε ταιριάζει μιὰ τέτοια ἐρώτηση γιὰ τοὺς διανοούμενους τῆς δικῆς μας χώρας; Μὲ τὰ τόσα θέματα ποὺ ἐκκρεμοῦν καὶ ἀπ' ὅπου φαίνεται νὰ ἀπουσιάζει αἰσθητὰ ἡ παρουσία τους ποὺ μὲ τὴ φωνὴ τους μποροῦν νὰ συμβάλουν στὴ λύση σπουδαίων ἐθνικῶν καὶ ἄλλων ζητημάτων; Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ «ζωντανὸς νεκρὸς τοῦ Γάλλου διανοούμενου» γιὰ τὸν ὁποῖο μᾶς μιλάει ὁ Ρεζὶς Ντεμπρὲ καλύπτει ἕνα εὐρὺ φάσμα διανοουμένων σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο γενικῶς.

Ἀσφαλῶς ὅμως λείπει κάτι. Λείπει τὸ πνεῦμα ποὺ ζωοποιεῖ. *Λείπει ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος* ποὺ ὀκληρώνει τὴν προσωπικότητα τοῦ διανοούμενου. Κἀτι ποὺ πρέπει ἐξάπαντος νὰ συμπληρωθεῖ γιὰ νὰ ἔχει σημασία ἡ παρουσία του καὶ ἡ δράση του. Ἔτσι θὰ μποροῦσε νὰ λεχθεῖ ὅτι ὁ διανοούμενος πνευματικὸς ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἄλλη ἀποστολὴ ἀπὸ τὸ νὰ διακηρύσσει τὴν πίστη του καὶ νὰ δείχνει στοὺς ἄλλους τὸ σωστὸ δρόμο, τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας.

Φιλικώτατα

ΣΠΥΡ. Β. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δοῦρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 250. Ἐτησίαν συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 2500, ἐξωτερικοῦ 20 \$ U.S.A. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἐαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ἰούνιος 2001

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Κατάλογος τῶν βιβλίων πού ὑπάρχουν σήμερα
στά γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄ 1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπό 16 ἐτῶν καί ἄνω) 1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ.....	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ 1000
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 500
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πού ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο 32 23 560.